

KIHNU VALLA ÜLDPLANEERING, ARENGUKAVA
1.KÖIDE
VALLA ÜLDISELOOMUSTUS
(LÄHTEÜLESANNE)

**PÄRNUMAA
KIHNU VALLA ÜLDPLANEERING
(ARENGUKAVA)**

1. KÖIDE

**VALLA ÜLDISELOOMUSTUS
(LÄHTEÜLESANNE)**

Tallinn, Tartu, Pärnu, aprill 1994

SISUKORD

EESSÕNA

SISSEJUHATUS

1. ASEND, TERRITOORIUM

2. LOODUS

- 2.1. Aluspõhi, pinnakate, ehitusgeoloogia
- 2.2. Mullad
- 2.3. Veestik
- 2.4. Taimkate
- 2.5. Loomastik
- 2.6. Meri.Rannik
- 2.7. Kliima

3. LOODUSVARAD

- 3.1. Maavarad
- 3.2. Metsad
- 3.3. Maabilanss

4. AJALOOLINE ÜLEVAADE

- 4.1. Püeiasustuse teke
- 4.2. Kihnu 16. saj.-st Põhjasõjani.
- 4.3. Kihnu Vene impeeriumi koosseisus (1710-1918.a.).
- 4.4. Iseseisvuse algaastad.
- 4.5. Okupatsiooniaastad.
- 4.6. Taasiseseisvumine.

5. ASUSTUS.HOONED.

- 5.1. Lemsiküla.
- 5.2. Linaküla.
- 5.3. Rootsiküla
- 5.4. Sääreküla.
- 5.5. Hooned.Elamud.

6. ELANIKKOND.

- 6.1. Rahvakultuur.

7. ETTEVÕTLUS.

- 7.1. Ettevõtluse tase. Töötajate rakendatus.
- 7.2. Ettevõtete paiknemine.
- 7.3. Kalapüük.
- 7.4. Hülgepüük.
- 7.5. Põllundus.
- 7.6. Metsandus.

- 7.7. Ehitus.
- 7.8. Kaubandus.
- 7.9. Haridus.Kultuur.
- 7.10. Tervishoid.
- 7.11. Teised teenindusettevõtted.
- 7.12. Turism.

8. OMANDISUHTED..

9. OMAVALITSUS.KORRAKAITSE.PÄÄSTETEEENISTUS.

10. LIIKLUSOLUD.TEED.

- 10.1. Transpordivahendid.
- 10.2. Teed.
- 10.3. Ühendus mandriga.

11. TEHNORAJATISED.

- 11.1. Side.
- 11.2. Elektrivarustus.
- 11.3. Muud tehnorajatised.

12. KESKKONNAKAITSE.

- 12.1. Kaitsealused objektid.
- 12.2. Kihnu mets.
- 12.3. Tootmispiirkonnad.

KAARDID.

- * Kihnu asend 1 :1.200.000
- * Kihnu ümbruse meri 1 :100.000
- * Kihnu tugiplaan 1 :20.000

EESSÕNA.

Kihnu valla arengukava telliti Eesti Ehituse Teadusliku Uurimise Instituudilt Eesti Keskkonnaministeeriumi poolt eelnevalt korraldatud konkursi alusel. Kuna arengukava välja töötamine ilma üldplaneeringuta osutus küsitavaks siis koostati koos arengukavaga ka üldplaneering.

Arengukava koostamise juhiks määrati ETUI poolt plan. grupi juht *Ago Kerge*. Grupi koosseisu komplekteeriti peaspetsialistina: ins. *Mart Vihalem*.

Pärnu Maavalitsusest spetsialistina majand. geogr. *Urmas Kase*.

Eesti Keskkonnaministeeriumi poolt moodustati planeeringu käigu koordineerimiseks tugigrupp koosseisus:

Elmar Randma, Kihnu valla volikogu esimees;
Arvo Saare, Kihnu valla arengukomisjoni esimees;
Rein Ratas, Eesti Keskkonnaministeeriumi kantsler;
Rein Reinholm, Eesti KKM planeeringuosakonna peaspetsialist;
Veljo Ranniku, Eesti KKM looduskaitse ja -kasutuse osakonna nõunik;
Tiina Tallinn, Eesti KKM planeeringuosakonna peaspetsialist;
Enn Bernard, Pärnu Maakonna peaarhitekt;
Loona Lepp, Eesti KKM Maa-ameti peaarhitekt;
Mark Soosaar,

Tööst on osa võtnud konsultantidena ja ekspertidena:

Arno Havik, Kihnu metsavaht;
Juhan Vapper, Kihnu vallavanem;
Elmar Pärtel, Pärnu Maavalitsuse Maa-ameti juhataja, nõunik;
Avo Rahu, Pärnu Maavalitsuse energeetikanõunik;
Mart Arula, Pärnu Maavalitsuse ressursinõunik;
Olavi Sülla, Pärnu Maavalitsuse Maa-ameti põllumajandusnõunik;
Hasso Rändvee, Pärnu Maavalitsuse Maa-ameti transpordinõunik;
Arno Rajande, Pärnu Maavalitsuse Maa-ameti arendusosakonna juhataja;
Märt Martinson, Pärnu Maa-ameti Kihnu valla maakorraldaja;
Sulev Roosma, Eesti Mereturismi Assotsiatsioon, president;
Helle Hallika, Eesti Mere-turismi Assotsiatsioon, direktor;
Hindrek Older, põllumajandusprofessor;
Gunnar Piho, konsultatsioonifirma GP-talunõuande A/S.
Annely Akkermann, Avatud Kihnu Fondi esinaine.
 Konsulteritud on Lennuametiga ja Mereinstituudiga.

Kaartide vormistamine a/s "Regio'lt" Tartus. Toimetamine, vormistamine ja trükk a/s "Aale" projektbüroos. Töö käiku ja sisu avalikustab ajalehes "Pärnu Postimees" ajakirjanik *Silvia Pahuja*.

SISSEJUHATUS.

Töö kavandamisel kasutati koostamisel oleva "Kehtna valla ja Järvakandi alevi üldplaneerimine" (a/s "Eesti Maaehitusprojekt", a/s "Entec", "Maa ja vesi" OY) materjale. Töö jaguneb tinglikult kahte suurde etappi - planeerimise ülesanne, lähteandmed ja eesmärkide püstitamine, järeltööde tegemine, strateegia ja ettepanekute väljatöötamine. Tegelikult toimus ülesande koostamine ja lähteandmete kogumine paralleelselt eesmärkide püstitamisega.

Töö kavandamise etapil koostati töö esialgse sisukorra projekt lähtudes teadaolevatest materjalidest ja probleemidest, selgitati asutused, millistest lähteandmeid saada. Tutvuti oleva seadusandlusega, normatiivdokumentidega ja kirjanduse andmetega, samuti juba koostatud projektidega, mis sisaldavad või käsivad Kihnut. Selgitati välja olev kaardimaterjal arhiivides, projektasutustes ja ametkondades. Komplekteeriti meeskond töö tegemiseks ja jagati ülesanded. Kavandati vajalikud komandeeringud ja väljasõidud, kohtumised, avalikustamise visiidid ja väljundi vormistamine.

Koguti kõik esialgse projekti järgi välja selgitatud lähteandmed, kaardimaterjalid, valla- ja maavalitsuse käsutuses olevad andmed ning Kihnuga seotud ja seal tegutsevate (tegutsenud) asutuste ja ettevõtete andmed. Andmed kõrvutati ja analüüsiti ning tulemuse alusel koostati esialgne täpsustatud sisu ja küsimustik kihnlastele. Määrati kindlaks ka avalikustamise kord, käidi kohapeal vallavalitsuse, -volikogu ja Kihnu rahvaga kohtumas. Täpsustati eesmärkide püstitamise tee. Sisuliselt valmis valla üldiseloostus- lähteülesanne üldplaneeringu koostamiseks. Planeeringu põhieesmärgid tutvustati maakonnalehes.

Eesmärkide püstitamisel lähtuti analüüsitud materjalidest ja küsimustiku vastustest. Ettepanekutele ja arvamustele tuginedes püstitati taotletavad eesmärgid. Nende alusel koostati ja vormistati töö esimene etapp- Kihnu valla üldiseloostus. Koostati kaardimaterjali mustandid ja anti need vormistusse. Tulem avalikustatakse koha peal korraldades väljapaneku ja arutelu. Kuulatakse ära valla volikogu ja vallavalitsuse arvamused, ettepanekud ja täiendused, analüüsitakse nimetatuid koos volikogu ja vallavalitsusega ning esitatakse rahvakoosolekule. Rahvakoosoleku arvamused ja ettepanekud püütakse läbi arutada ja analüüsida koha peal ning võtta põhjendatud ettepanekud projektlahendustesse. Paralleelselt viiakse läbi arutelud Pärnu Maavalitsuses ja Keskkonnaministeeriumi tugigrupis. Korrigeeritud ja arutelude

poolt heaks kiidetud eesmärkide püstitus vormistatakse ja võetakse üldplaneeringu aluseks.

Üldplaneeringu koostamine toimub tegelikult paralleelselt eesmärkide püstimisega. Üldplaneering koostatakse toetudes heakskiidetud lähtematerjalidele ja eesmärkidele vastavuses "Maa-alade planeerimise määrusele (projekt)" p. 3.7., 3.8. võttes arvesse kohalikke omapära ja erinõudeid.

Koostatud planeering avalikustatakse väljapanekuna koha peal. Kõik põhjendatud ettepanekud lülitatakse üldplaneeringusse. Ülejäänutele vastatakse argumenteeritult. Kui peale väljapanekut Kihnul ja Pärnus esineb ettepanekuid, mis muudavad oluliselt planeeringu põhilahendusi, korraldatakse mõne aja pärast väljapanekut ja arutelu. Peale väljapanekuid ja arutelusid esitatakse koostatud üldplaneering heakskiitmiseks ja kehtestamiseks. Protseduur viiakse läbi vastavuses planeeringu ja ehitusseaduse eelnõus ettepanduga.

KASUTATUD MATERJALID.

PROJEKTID.TEADUSLIKUD UURINGUD.

- 1.H.Levald sotsiaal-majandusliku arengu probleemid II. Lühikokkuvõtete kordusuuuringust.JKI teleökonomika kateeder.Tln.-Pärnu 1986.
2. Kihnu valla arengukava, Kihnu 1992.
3. Kihnu saare lennuvälja rek. II ehitusjärjekord, RPUI "Eesti Maaparandusprojekt" 1985.
4. Kihnu lennuvälja uurimisandmed, RPUI "Eesti Maaparandusprojekt" 1984.
5. Kihnu sadama rek. I ehitusjärjekord.Paadisild.ETKVL Projekteerimise ja Tehnikabüroo 1986.
6. Kihnu sadama rek. I ehitusjärjekord.Kihnu sadama laohoone (viilhall) , Pärnu Kaluri projektgrupp 1987.
7. "Pärnu Kaluri" haigla-polikliinik 1986.
8. Kihnu kauplus-söökla 1987.
9. Pärnu Maavalitsuses on kinnitatud Kihnule 16 eramuprojekti (kõik ehitused on vastu võtmata).

KAARDIMATERJAL.

1. NSVL Kindralstaabi topokaart koordinaatidega 1 :25.000.
2. NSVL Kindralstaabi topokaart koordinaatideta 1 :25.000.
3. Kihnu põllumajanduslik kaart 1 :10.000.
4. Kihnu dešifreeritud aerofoto planšeti koopia 1 :10.000.
5. Kolhoosi "Nõukogude Partisan" mullastiku kaart 1 :10.000.
6. Tõstamaa metskonna mullastiku planšett XI 1 :10.000.
7. 1936.a. talude kruntimise kaart (samal alusel 1940.a. maareformi piirid)

RA 1 :2.000.

8. Kihnu ap. õigeusu kiriku maad RA 1 :4.200.
9. Kihnu luteriusu kiriku maad RA 1 :4.200.
10. Kihnu saar (plaan kahel lehel), riigimõisa maade kaart RA 1 :4.200.
11. Kihnu maaparandus. Kuivendusvõrgu plaan 1 :2.000.
12. Kihnu maaparandus. Kultuurtehniline kaart 1 :2.000.
13. Liivi laht Pärnust Ruhnuni (merekaart) 1 :100.000.
14. Geoloogilise aluspõhja mõõdistamise kaart 1 :50.000.
15. Kihnu taimkate. Skemaatiline kaart 1973.a.
16. Eesti 1 :200.000.

KIRJANDUS.

1. Kihnu, "Eesti Raamat" 1965.
2. T.Saar "Kihnu ja Ruhnu", "Eesti Raamat" 1973.
3. Heino Mardiste "Riia Laht" EL 11/1979.
4. Elmar Kala ja Rein Einasto "Liivi lahe piirkonna geoloogiline ehitus ja areng" EL 11/1979.
5. Vello Paatsi "Saarte suured ja väikesed kivid" EL 11/1979.
6. Theodor Saar "Peremärgid Riia lahe saartel" EL 11/1979.
7. Aleksei Peterson "Mõnda kihnlaste ja ruhnlaste tegevusaladest minevikus" EL 11/ 1979.
8. (V.Paatsi) "Kihnlane ennustab ilma ja kalasaake" EL 11/1979.
9. "Rebasepüük Kihnul" EL 11/1979.
10. Leo Leesment "Liivi lahe tuletornid" EL 11/1979.
11. Theodor Saar "Kihnu ja Manija kohanimesid" EL 11/1979.
12. Luule Veering "Riia lahe saarte veestik" EL 11/1979.
13. August Örd "Kihnu ja Ruhnu metsad" EL 11/1979.
14. M.Margus, A.Örd "Kihnu metsad", Sots. Põllum. 19/ 1960.
15. V.Kalits "Kihnlaste kalastusretk" , Etnograafiamuuseumi Aastaraamat XVI, 1959.
16. V.Kalits "Kihnlaste kiviveost", Etnograafiamuuseumi Aastaraamat XVI, 1960.
17. Koguteos "Eesti IV. Pärnumaa." Tartu 1930.
18. EE 4, v. 704 1934.
19. ENE 3, lk.529 1971.
20. ENE 4, lk. 489 1989.
21. Leo Leesment "Kihnu ajalugu", Tartu 1942.a.

KIHNU VALLA ÜLDPLANEERING (ARENGUKAVA)

PROJEKTI KOOSSEIS:

1. KÖIDE. VALLA ÜLDISELOOMUSTUS (LÄHTEÜLESANNE).

Seletuskiri.

Kaardid köites:

* Kihnu valla asend M 1 : 1200 000

* Kihnu ümbruse meri M 1 : 100 000

* Kihnu tugiplaan M 1 : 20 000

2. KÖIDE. EESMÄRKIDE PÜSTITUS. STRATEEGIA. ETTEPANEKUD

Seletuskiri.

Kaardid köites:

* Kihnu üldplaan M 1 : 20 000.

3. DEMONSTRATSIOONIMATERJALID (SEINAKAARDID)

Kihnu tugiplaan M 1 : 10 000

Kihnu üldplaan M 1 : 10 000.

1. ASEND.TERRITOORIUM.

Kihnu vald asub Liivi lahes Kihnu saarel (suuruselt seitsmes Eesti saar 16,38 km², Liivi lahe suurim saar) ja seda ümbritsevatel asustamata laidudel (Sangelaiud, Umalaid, Imutlaid, Aasalaid jt., kokku 56 laidu, territ. 550 ha) territooriumiga kokku 16,88 km². Mandrist eraldab Kihnu saart umbes 10 km laiune Kihnu väin, linnu lennul on Lao maaninast Kihnuni 10,6 km, Pärnuni on 41 km, Ruhnuni 60 km, Riiani 123 km. Kihnu saare rannajoone pikkus on 36,2 km. Lähim asustatud ala on Tõstamaa valla Manija saar 7,5 km kaugusel.

2. LOODUS.

- 2.1. Aluspõhi. Pinnakate. Ehitusgeoloogia.** Kihnu saar asub Balti sünekliisi aluskorravagumuses, aluspõhja reljeefi suurvormiks on Lääne-Eesti nõgu, keskvormiks Väinamere nõgu. Geoloogiliste uurimiste käigus on Kihnu saare lennuvälja ja sadama vahelises piirkonnas puuritud 410,5 m sügavune puurauk. Puuraugu suu kõrgus merepinnast 2,0 m ja registreerimise nr. 526.

Pinnakatte moodustavad kvaternaarsed meresettelised liivad, mis lasuvad tihenenud tolmjatel saviliivadel. Kokku on pinnakate puuraugu kohal 44,5 m paks, sellest pealmine osa 22 m paksuselt on veeristega liiv õhukese saviliiva vahekihiga. Allpool lasub saviliiv, milline 35 m sügavuselt läheb üle saviks ulatudes kuni 40 m sügavuseni. Edasi vahelduvad liiv, saviliiv ja mergel kuni 44,5 m sügavusel tuleb vastu geoloogilise aluspõhja keskdevoni liivakivid Narva, Pärnu ja Kemerilademe .85,8 m sügavuselt algavad siluri dolomiidid, paekivid ja merglid järgmiste lademetega: Paadla, Rootsiküla, Jaagurahu, Jaani, Adavere, Raikküla, Juuru. Viimane neist ulatub 378 m sügavusele. Edasi jätkuvad ordoviitsiumi lademed kuni puuraugu põhjani 410,5 m sügavusel. Otsustades Ikla, Ruhnu ja Muhu süvapuuraukude järgi peaks Kihnu saarel geoloogiline aluspõhi lasuma graniidil umbes 600 m sügavusel.

Andmed ehitusgeoloogiliste tingimuste kohta Kihnul on vähesed. 2-2,5 m samakõrgus joontest kõrgematel aladel võib ehitustingimusi lugeda normaalseks. Sadama rajamisel tuleb arvestada 19 m tolmlüüa kihti kuni 22 m sügavuseni.

- 2.2. Mullad** on saarel kujunenud Balti jääpaisjärve ja Läänemere liiva ja saviliiva setetest. Mullad on rohke kivisusega peamiselt keskmiselt leetunud kamarleetmullad. Kuna saare põllud peamiselt põhja- ja keskosas on kasutusel juba 16. saj. alates, on põldude kivisust tugevasti vähendatud ja nende boniteet tõusnud.

- * Go1 küllastunud turvastunud muld
- * Go leostunud gleimuld
- * Gk rähkne gleimuld
- * Kg gleistunud rähkmuld

- * Kog gleistunud leostunud muld
- * Ko leostunud muld

2.3. Veestik. Looduslikku vooluveestikku Kihnu saarel enam ei kohta. Varem Linaküla juures merre voolanud ainus oja kadus 1940-ndate aastate algul kui magistraalkraav sellest läbi kaevati. Oja säng on maastikus vaevu märgatav. Praegu läbib Linaküla rannaniitu ja kadastikku 1,6 km pikkune sirge kraav, teine tehisveekogu on idarannikul merre suubuv Kaerametsa peakraav, mis on 3,1 km pikk ja algab saare keskelt endise Turuküla juurest. Nimetatud kraavid juhivad vee maaparandusobjektidelt merre. Väiksemaid kraave, mis suviti kuivavad leidub veel saare lõuna-, põhja- ja idarannikul. Seitsme pikema kraavi kogupikkuseks on 11 km.

Järvede poolest on Kihnu vaene. Varem saare keskosas madalate seljandike vahel olnud Möisametsa laas lasti 1920-ndatel aastatel kuivaks ja ala põllustati.

Lõuna- ja läanerannikul on lainete uhtuv tegevus koos maakerkega eraldanud merest kümmekond ajutist järvikut. Siinseid ajutisi järvikuid tavatsetakse kutsuda urkadeks. Kevadeti ja sügiseti täituvad nad veega, suviti aga kuivavad. Linaküla rannas asuvad Silmsi urgad (0,8 ha).

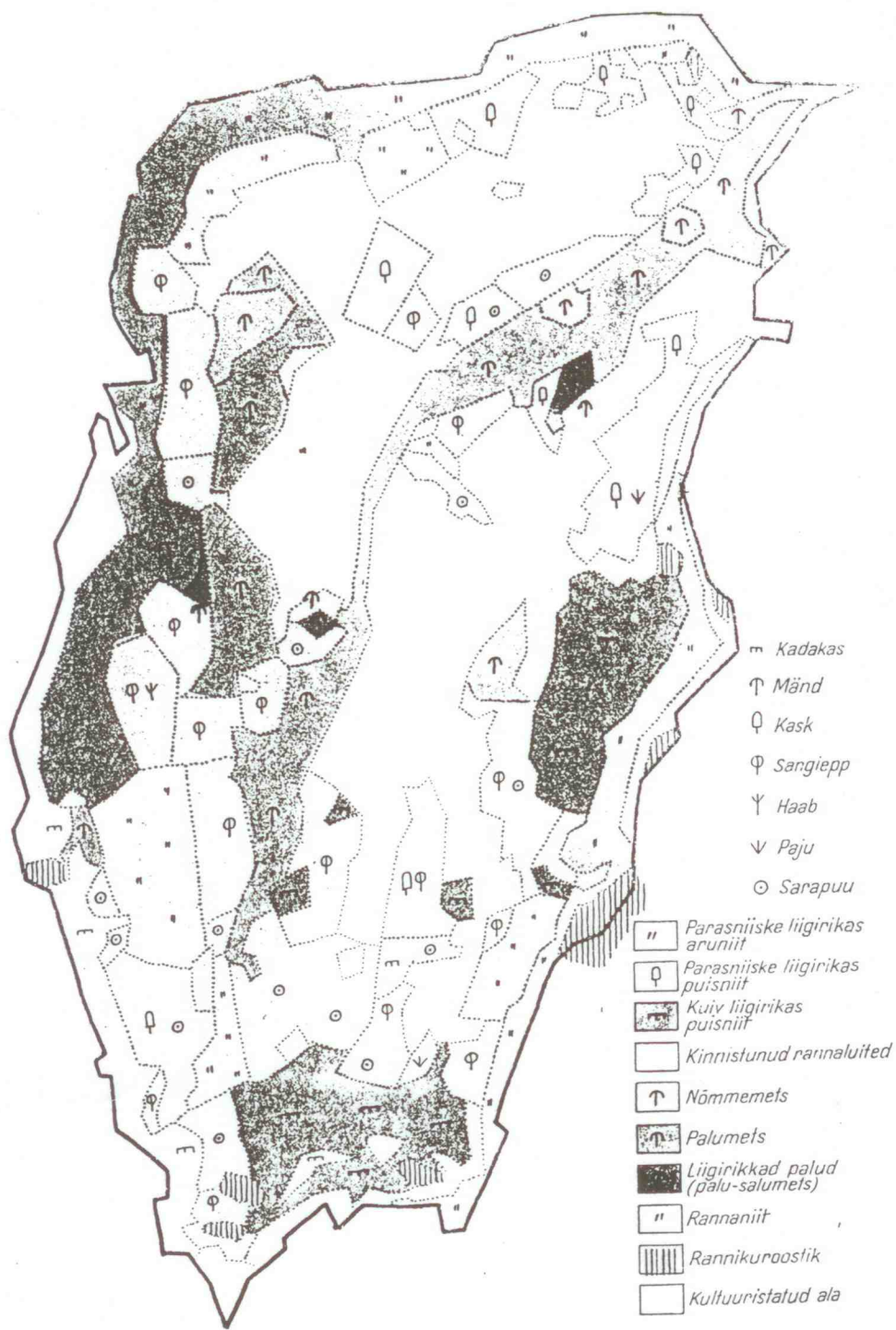
Saare lõunarannikul on mõned püsivama veerežiimiga madalaveelised järved nagu kagutipus, Ristina nina lähedal paiknev Ristina laas (luäs) 2,8 ha. Tuletorni lähedal asuv Abaja laas on juba tunduvalt väiksem ja roogu kasvanud.

Saare põhjakaldal vee ja maa piiril asub Kihnu ainus allikas- Kääraba (Kiäräbä).

2.4. Taimkate. Taimegeograafiliselt kuulub saar Kesk-Euroopa provintsi, läaneranniku ja saarte idavaldkonda. Geobotaaniliselt Lääne-Baltikumi allprovintsi. Kihnu kuulub Lääne-Eesti niitude ja puisniitude rajooni saarte aruniitude allrajooni. Maastikulise liigestuselt Lääne-Eesti (Pärnu) madalikku. Piki saart kulgevat seljakut ja sellest läände jäävat liivikut katavad nõmme- ja palumännikud, millega külgnevad palusalumetsad ja puisniidud, millel kasvavad samad puud, mis mandrilgi. Erandiks on hall lepp, mis on saarel üsna haruldane, ja kuusk, mida saarel looduslikult ei kasva (kasvab õuedes ilupuuna). Rohhtaime poolest on saar liigirikas. Lisaks enamlevinud taimedele kasvab siin ka haruldasi (metstulp, kirikakar, rand-ogaputk) ja rohkesti ravimtaimi. Metsamarjade poolest on saar vaene, kuid seeni kasvab piisavalt (männi- ja kuuseriisikad).

2.5. Loomastik. Väikese territooriumi ja tiheda asustuse tõttu on saarel loomi vähe. Püüasukatena võib märkida siili ja jänest, viimasel ajal ka mügrit. Varem tavalised konnad on kadunud (tõenäoliselt lennukitel külvatud kemikaalide toimele). Roomajatest esineb saarel vaid nastikut. Suurematest loomadest tuleb talvel üle jää rebane, teisi laaneasukaid satub siia vaid harvade eksikülalistena.

2.6. Meri. Rannik. Ümbritsev rannikumeri on madal, selles paikneb 56 asustamata laidu, peamiselt Kihnust loodes. Kihnu kirdeneemelt sundub mandri (Manija saare) poole

Kihnu taimkate, koostatud 1973.a. Tartu Ülikoolis.

umbes 4 km pikkune Kakra säär, mis meenutab merre puistatud maanteed ja on paguvee ajal peaaegu kuiv. Rannikumere põhi on liivane, rohkete rändrahnude ja kivistikuga. 2,5 m sügavusjoon on rannast kuni 200-400 m kaugusel, lähimal asub ta saarele idakaldal.

Laevateed suunduvad saarest ida poolt, ka Kihnu väin on väikelaevadele läbitav. Paatide randumine on võimalik pea kõikjal.

Suurematest mereasukatest elutseb Kihnu vetes hallhüljes. Kaladest on märkimisväärsed räim, koha, ahven, ~~haug~~, angerjas, vimb jt. Saare lähedastest koelmutest võib märkida:

Saare rannal esineb roogu ~~sadamast põhja poole~~, Rootsiküla all ja tükati ka läänekaldal. Suurepärane liivarand levib läänekalda lõunaosas ca 3,6 km pikkuselt, keskmise laiusga 4-5 m. Heaks võib lugeda ka Kakra ninast sadamani ulatuvat 0,9 km pikkust ja 5-6 m laiust liivaranda. Mujal on rand liigniiske, üleujutatud, viletsa rohukasvuga (esineb kadakaid) ja neid kasutatakse karjamaana.

- 2.7. Kliima.** Kliima on keskmisest Eesti kliimast pehmem ja merelisem. Aasta keskmine temperatuur on 5,5 °C, juuli keskmine üle 17 °C, veebruari keskmine temperatuur -5,0°C. Aktiivsete temperatuuride summa saarel on üle 1900. Temperatuuri tõus üle 13° C, mida loetakse tegeliku suve alguseks, toimub tavaliselt 6.-10. juunil, püsiva lumikatte algus, mida loetakse tegeliku talve alguseks, toimub peale 31. detsembrit.

Öökülmadeta ajavahemik on keskmiselt 180 päeva pikk, seega üle Eesti keskmise, ja lumikatte kestvus 90 päeva. Lumikatte keskmine paksus kõige lumerohkemal dekaadil on 20-30 cm, sademeid tuleb aastas ca 500 mm, sajupäevade arv aastas on alla 160. Meteoroloogilised andmed viitavad suhteliselt kuivale kliimale. Aasta keskmine tuule kiirus on üle 6 m/s.

3. LOODUSVARAD.

Loodusvaradelt ei ole Kihnu rikas.

- 3.1. Maavarad.** Maavaradest on tähtsamad kruus, liiv ja põhjavesi. Kruusa varud on ca 2000 m³ ja liivavarud ca 500-1000 m³. Aastane kruusatarbimine on ca 200 m³ ehitus-remondi töödeks ja liiva 50 m³. Maakivide varud on peaaegu ammendatud kuna suurem osa kividest on veetud linnadesse müüki ja paigutatud sadama kai ehitusse.

Põhjavett saadakse vajalikus koguses 115-200 m sügavuste puurkaevdega.

- 3.2. Metsad.** Tähtsamateks loodusvaradeks-maismaaväärtusteks on saarel metsad, põllu- ja karjamaad, liivarannad ja tunnetuslikud ressursid, mis loovad eeldused puhkuse ja turismi arenguks.

Kihnu saarel on 423,7 ha metsa, mis moodustab 25 % saare pindalast. Sellest moodustab riigimets 199,4 ha ehk 11,8 % saarest. Riigimetsast kolm kvartalit kuuluvad I ja üks kvartal II metsagruppi. Metsad kasvavad põhiliselt saart kirdeedela suunas läbival liivseljakul. Need on puhtad männikud. Üle 50% metsamuldadest on pruunmullad, lõimiseks on liiv ja veeriseline kruus. Leetmullad moodustavad 30 % ja madalamates kohtades soostunud mullad 15 %. Metsamuldade viljakus on madalavõitu. Viljakamatel muldadel kasvavad palumännikud. 30 % metsast on kultuurpuistud. Riigimetsaga piirnevatel aladel paiknevad puisniidud. 1932 ja 1933 aastal metsastati ulatuslikult liivikuid. Metsastamisega on metsa pind suurenenud 30 ha. Kihnu mets on oma funktsiooni poolest liigitatud kaitsemetsaks. See on olnud kohalike looduskaitseobjektide nimekirjas. Sellest annab seniajani teavet metsas asuv LK objekti tähistav post vastava sildiga.

3.3. Maabilanss. Kihnu vallas on maad kokku koos laidudega 1688,1 ha , mis jaguneb järgmiselt:

Kokku maad koos laidudega 1688,1 ha. s.h.:

*	Looduslik rohumaa	596,1 ha	35,3 %
*	Haritav maa	315,9 ha	18,7 %
*	Metsamaa	423,7 ha	25,1 %
*	Muu maa	352,4 ha	20,9 %

Osa Kihnu põldudest on drenitud. Samuti torkab silma saarel asuvate kuivenduskraavide hulk. Osa magistraalkraave on kinni kasvanud. Nende ekspluateerimiseks ja korrashoidmiseks tuleks moodustada veeühistu.

4. AJALOOLINE ÜLEVAADE.

4.1. Püasustuse teke. Inimtegevuse vanimaks jäljeks saarel on juhuleid neoliitikumist, mis viitab sellele, et Kihnut kasutasid peatuspaigana juba tolleaegsed kalurid (meresõitjad).

Arvatakse, et püasustus tekkis peale 1343.a. Jüriöö ülestõusu, mil põgeneti siia ülestõusule järgnenud karistusretkede eest. Vanimate asukate juured on tõenäoliselt Saare- ja Läänemaal, millele viitavad kihnlaste murraku sarnasus nimetatud paikkondade murdega ning mitmed teised etnograafilised elemendid. Esimeste asukate seas on olnud tõenäoliselt ka rootslasi (sellele viitab Rootsiküla nimi) ja liivlasi, keda leidis saarel veel 16. sajandil.

Kihnu saart on esmakordselt kirjalikult mainitud 1386.a. (Kyne), selle asustust 1518.a., mil loetakse saarel juba viis küla- Lems-, Sääre-, Rootsi-, Lina- ja Metsaküla. Neist Metsaküla kaob juba 1601. aastaks, ülejäänud on püsinud tänini.

4.2. Kihnu 16. saj.-st kuni Põhjasõjani. 16. saj. kuulus Kihnu Saare-Lääne piiskopkonna Audru ametkonna rannavakusse. Maksud õiendati Audru piiskopimõisa kaudu. Kohustuste täitmise järele valvas kubjas. 1530.a. pantis piiskop saare Riia

doomdekaanile. Liivi sõja ajal kuulus saar vaheldumisi venelastele, poolakatele ja rootslastele. Sõja lõppedes kehtestasid rootslased saarel luteri usu ja likvideerisid katoliiklikud piiskopkonnad. Kihnu saar läks kroonu valdustesse.

Kiriklikult kuulus saar eelneval ajastul Vana-Pärnu, hiljem Audru kihelkonda. Kirikut ja preestrit saarel ei olnud, kilderannas paiknes vaid köstri teenindatav kabel (selle asupaigas täna kohanimi Vanakirik). 17. saj. siirdub Kihnu Tõstamaa kihelkonna koosseisu ja 1642. a. ehitatakse saarele Tõstamaa abikirik. 1680. a. saab Kihnu jälle alalise vaimuliku- kaplani, kuid juba 1689. a. jääb saarele jälle vaid köster. 1624. a. Rootsi revisjoni järgi kuulub Kihnu koos Tõstamaa mõisaga riigile. Revisjonis on märgitud 4 küla- Sukreküll, Lemstiküll, Rohtseküll ja Linaküll. Mainitakse 45 talu 83 meeshingega.

1627. a. moodustati Pärnu krahvkond, mis hõlmas ka Kihnu. 1680. a. tagastati Kihnu reduktsiooniseaduse kohaselt taas riigile. Seega oli saar 53 aastat eravaldu. Esimesed teated Kihnu (Kühno) kroonumõisast on pärit 1684. a.-st. Mõisat haldasid rentnikud- reservohvitserid. Algul väikest mõisat suurendati järk-järgult kuni selle käes oli ligi 200 ha. Mõisa maad harisid kihnlased (sel ajal umbes 400) teokohustuse korras, mis oli siiski väiksem kui mandrimõisates. Peale selle tuli püüda mõisale kalu ja küttida hülgeid. Elanikkonna elatisallikaks olidki põlluharimine, kalapüük ja hülgekütmine.

4.3. Kihnu Vene impeeriumi koosseisus (1710-1918. a.). Põhjasõja järel puhkenud katkust pääses vaid 50-60 inimest. Kihnu olukord peale Eesti liitmist Venemaaga jäi esialgu üldjoontes samaks kui enne. 1782. a. oli Kihnul 42 talu 433 elanikuga. Endine rahvaarv taastus juba umbes 1780. a.-ks. Samal ajal hakati ka Eestist võtma sõjaväeteenistusse nekruteid. Peale 25-aastast, hiljem 15-aastast sõjaväeteenistust naasnud soldatitele anti riigimaast väike maatükk nn. soldatikoht (algul 17 väikekohta). Ajapikku kogunes neid Kihnus nii palju, et moodustus uus küla- Turuküla saare keskel.

1840. a. levitati nagu kogu Eesti ja Liivimaal ka Kihnus usuvahetusliikumist. "Keisri usku" mineku puhul lubati rahvale majanduslikke soodustusi, eelkõige maa. Valdav osa kihnlasi siirduski apostlikku õigeusku. 1848. a. asutati Kihnus õigeusu kogudus, saarele asus preester. Kogudusel puudus kirik seepärast peeti jumalateenistusi algul mõisahoones. Hoolimata sellest, et Kihnule jäi edaspidigi 20-30 luterlast eesotsas köstriga, anti kirik 1849. a. õigeusu kirikule üle. Kiriku ümberehitamine uue usu tarbeks lõpetati 1862. a., mil jumalateenistused siirdusid kirikusse. Uuskogudus sai maad kroonumõisa valdustest 1856. a. Hiljem anti kogudusele maad juurde, sealhulgas ka Sangelaid. Nii jäi niigi väike Kihnu kroonumõis üsna tillukeseks ja ta likvideeriti 1887. a. Mõisa maad jaotati väikesteks taludeks, mis moodustasid uue küla- Mõisaküla. Otsesed majanduslikud soodustused usuvahetajatele jäid aga tulemata nagu mujalgi.

Haridustöö alguseks Kihnul on 18.saj. keskpaik, mil kool juba tegutseb. Koolimaja puudusel käisid lapsed kõstri kodus õppimas. 1863.a. asutati nelja õppeaastaga kirikukool. Algul õpiti piirivalvekordonis, hiljem uues kiriklas. Peale mõisa likvideerimist asus kool mõisahoonesse, mis 1892 lammutati ja mille materjalist ehitati kiriku lähedusse koolimaja, milles kool töötas 1972.a.-ni. Kihnlaste hulgas võrsus palju meremehi. Ainsaks enne I Maailmasõda veidi rohkem haridust saanud meremeheks oli kaugsõidutüürimees Jaan Uuetoa, kõige kuulsamaks aga tema vend Enn Uuetoa- Kihnu Jõnn (1848-1913), samuti J.Oad. Arstiabi andmine oli sel ajal külatarkade tegevusvaldkond. Haigeid tohterdasid ka preestrid, eriti oli neist hinnatud F.Dubkovski (töötas Kihnul aastatel 1905-1920).

Postiühendus mandriga oli olemas juba 19.saj. keskel. Tõstamaa randa asustati Kihnu perekond, kellele anti sealsamas ka postitalu. Pere ülesandeks oli toimetada post Tõstamaalt Kihnu ja sealt tagasi. Hiljem pandi postiveokohustus Kihnu taludele (koos postitaluga oli Kihnu valla suurusks 19,2 km).

Möödunud saj.teisel poolel elavnes laevaliiklus ja merekaubandus. Hakati ehitama laevadele ohutuse tagamiseks tuletorne. Nii püstitati tule torn ka Kihnu lõunatippu 1865.a. See sai mandriga telefoniühenduse 1898.a. merepõhja paigaldatud kaabliga.

1905-1907 .a. revolutsioon kajastus Kihnus vaid rahvakoosolekutega. I Maailmasõda puudutas Kihnul vaid riivamisi. Sellegipoolest hävines kogu saare laevastik. Umbes 30 alust uputati Irbeni väina takistamaks sakslastel sealt miinide välja traalimist. Mõned laevad sattusid merel sakslaste kätte, kes need põletasid, osa laevu uputati Pärnu jõe suudmesse.

1918.a. oli Kihnul Saksa mereväe sidepost ja piirivalveüksus.

I Maailmasõja eel küündis Kihnu elanikkond maksimumini- üle 1200 elaniku. Hoolimata ülitihedast asustusest võib elatustaset selle aja kohta hinnata rahuldavaks. Palju mõjus sellele meresõidu hoogne areng. Enne sõda oli Kihnul 60 laeva.

4.4. Iseseisvusaja algusaastad. 1922.a. oli Kihnul 1110 elanikku. Hakati taastama laevastikku, 1929.a. oli Kihnul taas üle 40 laeva. Veeti kive Pärnu ja Tallinna sadama ehitustele, ka Riiga, kuid vajadus selle järele langes. Seetõttu tuli rohkem tegelda kalapüügiga. Sadamatena kasutati iga küla all leiduvaid sobivaid varjulisi kohti. Laevad seisid ankrus rannast kaugemal. Eriti hädas oldi laevade julgestamisega. Tihti kiskus tuul laevad lahti ja tormid vigastasid neid. Tarvitusele võeti ka mootorpaadid. 1930.a. oli saarel 126 aeru- ja 114 purjepaati.

Tõsise hoobi andis Kihnlastele 1929-33.a. majanduskriis, paljud laevad jäid tööpuudusel seisma, osa müüdi maha, osa vananes. Järgi jäi vaid paarkümmend väikest purjekat. Olukorda püüti leevendada hädaabitöödega. Kihnu hakati ehitama sadamat. Sadamakohaks valiti Saaru nina. Sinna ehitati 60 m pikkune kivimuul, mille äärde võis randuda ligi kahemeetrise süvisega laev. Sadam valmis 1937.a.

Põllumajanduses kehtis ikka veel rootsiaegne nõõrimaade süsteem. Põllud ja heinamaad olid külade viisi kolmes nurmes, kus igal perel seitse kitsast riba. Karjamaa oli külal ühine, peredele jaotamata. Ainult Turu- ja Mõisakülas olid maad algusest saadik krunditud, need olid aga väikesed, ainult 3 ha suurused, mis üldilmet ei muutnud. Kõik see takistas ajakohast maaharimist. Hoolimata sellest tungisid uuendused ka Kihnu põllupidajateni. Kasutama hakati vedruäkkeid, raudatru jms. Viljapeksuks oli muretsetud kolm viljapeksumasinat, tuulikud vahetas välja mootorveski. Maaomanikud hakkasid taotlema maade kruntimist, mis lõpetati 1939.a. sügiseks. Uus süsteem parandas muidugi maaomanike olukorda kuid maatameeste olukord halvenes veelgi. Neile lubati kompensatsiooniks karjatada oma loomi riigimetsas.

Kihnut võib iseloomustada väikemaaomanike saarena. Keskmise talu oli 6 ha suur. Eriti väikesed olid Turu- ja Mõisaküla maad. Ainult kahel talul oli üle 20 ha maad.

Kihnul oli puudus loomasöödast ja leivaviljast. Nii vilja kui heina tuli mandrilt ligi pool vajalikust sisse vedada. Põllumajanduse madal mehhaniseeritus nõudis küll rohkesti tööjõudu, ometi ei jätkunud kõigile tööd. Mehed töötasid peamiselt kaluritena, tüdrukud otsisid tööd mandril enamasti suvilistena.

Ülerahvastus ja majanduslik depressioon sundisid kihnlasi otsima elamisvõimalusi väljastpoolt, kusjuures eelistatud olid siiski mereäärsed alad. 1930-ndatel aastate keskel jaotati lähedalasuv Manija saar väikesteks kalurikohtadeks, mis anti kihnlastele. Sinna asus elama 20 peret, millega Kihnu elanikkond vähenes saja inimese võrra. Saarel elas sel ajal 1100 inimest. Kuid sedagi rahvast ei suutnud saar enam toita.

Kauplus oli Kihnul juba möödunud sajandi lõpul. II Maailmasõja alguseks oli Kihnul 4 kauplust.

Edasiminekuks toimus ka haridusalal. 1925.a. hakkas senise neljaklassilise kooli asemel tööle 6-klassiline algkool. Neli noormeest lõpetasid mandril keskkooli, mõned õppisid mere- ja kalanduskoolis. Tütarlapse õppis majanduskoolis.

1920-ndate aastate lõpul seati ametisse õde-ämmaemand, kes andis ka esmaabi.

Nii oli II Maailmasõja puhkemiseks kujunenud soodne lähtealus saare majanduslikuks eduks (sadam, maakorraldus). Peamiseks segavaks teguriks jäi ülerahvastatus.

4.5. Okupatsiooniaastad. Nõukogude võimu üheks esimeseks ettevõtmiseks oli nn. maareformi läbiviimine. Maafondi saadi ca 70 ha maid, peamiselt kiriklalt. Maasoovijaid oli aga pea paarsada. Olukorda püüti lahendada sellega, et osale maasoovijaist anti maad mandril. Siiski jäi maapuudus Kihnul valitsevaks. Saksa okupatsioonivõimud tühistasid nõukogude reformid. Sõja lõppedes olukord taastus.

Sõjategevus puudutas Kihnut otseselt vähe kuid sõjakahjud olid suured. Lõplikult hävitati kihnlaste purjelaevastik. Naasvate nõukogude võimude eest põgenes pea pool elanikkonnast. Saarele jäi vaid üle kuuesaja inimese.

Peale sõda rahva elujärg tasapisi paranes. Kalastamine muutus peamiseks tootmisalaks. Saak osteti ära kohalikus kokkuostupunktis. Langes ära kalasoolamise vajadus ja müügilevedu. Üha enam hakati räimi püüdma seisevnootade ja kakuamidega. Suurenes mootorpaatide arv. 1949.a. märtsiküüditamine saart peaaegu ei puudutanud, kuid oluliseks murranguks oli kalurikolhoosi "Nõukogude Partisan" moodustamine sama aasta kevadel. Maad ühistati.

Kõrvuti rannapüügiga hakati kalu püüdma ka traallaevadega kogu Läänemere ulatuses. Osa püügist töödeldi kolhoosi suitsutsehhis (suitsukala ja konserv).

Kalapüük moodustas ca 90 % kolhoosi käibest, kalureid oli 120 ümber. Põllumajandusega tegelesid peamiselt naised, kolhoosi masinapark likvideeris suuremad käsitsitööd. Hobust kasutati peamiselt isiklikes majapidamistes.

Kolhoosi eestvedamisel süvendati sadamat 4 m sügavuseks ja täiendati randumissildu. Ehitati sigala, karjalaut ja viljakuivati. Samal ajal valmis rahvamaja (1950.a.), hüdrometeoroloogiajaam, koolimaja (1972.a.) ja sidejaoskonna-külanõukogu hoone (1972.a.). Vanas koolimajas asutati 1972.a. muuseum. Hulgaliselt püstitati elamuid. Ehitati võõratemaja "Rock-City".

1973.a. likvideeriti saarel kolhoos ja Kihnu muudeti kalurikolhoosi "Pärnu Kalur" osakonnaks. Sellest ajast kaotasid kihnlased viimase võimaluse oma asjade üle ise otsustada. Saarel paiknevaid organisatsioone ja ettevõtteid juhti mandrilt. Kuna nende peamine huvi oli oma allüksuste head majandusnäitajad, saare tingimustes oli aga nende saavutamine raske (eraldatus, täiendavad transpordikulud jne.), siis püüti loomulikult oma ebatõhusat tegevust siin piirata, selle asemel, et otsida saare jaoks sobivaid tegevusvorme. Saar muutub populaarseks paljudele ekskursioonidele ja turistidele, mida ka edaspidi tuleb tõsiselt arvestada.

Rahvaarv langes, kuid on viimastel aastatel jälle stabiliseerunud. Kooliõpilaste arv 1979/80 õ.a. oli 113, 1985/86 õ.a. 87, käesoleval õppeaastal 42 õpilast. Rahva haridustase tõusis. Paljud noored omandasid keskhariduse mandril, paljud lõpetasid kõrgkooli.

Sporditöö saarel praktiliselt puudus kuna selleks sobivat saali ei ole. Rahvamaja ringide töö polnud eriti aktiivne.

1.IX 1974.a. võeti vastu ENSV ÜN Presiidiumi seadlus "Eesti NSV asulate, linnade, alevite ja külade kategooriasse arvamise kohta" ning kehtestati 1. I 1975.a. vastavasisuline põhimäärus. Selle põhimäärusejärgse tegevuse tõttu likvideeriti

Kihnul Turuküla ja Mõisaküla. Majapidamised jaotati ülejäänud 4 küla vahel, mis ametlikult eksisteerivad ka tänapäeval.

4.6. Taasiseseisvumine. Lagunenud nõukogulikud majandused, mis oli 50 aastat orienteeritud tsentraliseeritud "ühe" majanduse taastati omavalitsus -vald. Asuti kavandamistingimustes. Alustati munitsipaliseerimist ja eramaade tagastamine õigusjärgsetele omanikele.

Peamisteks probleemideks reformide elluviimisel mentaliteet -oodata käske, korraldusi ja plaane kogu tegevuse edu pandiks on omaalgatus ja ettevõtlikke potentsiaalseid ettevõtjaid.

Käesoleval ajal elab Kihnu saar üleminekuperioodi vastuolude ja raskustega.

Kihnu 185
Linsküla 161
Rootsiküla 125
Sääreküla 161
632 nogu

5. ASUSTUS.HOONED.

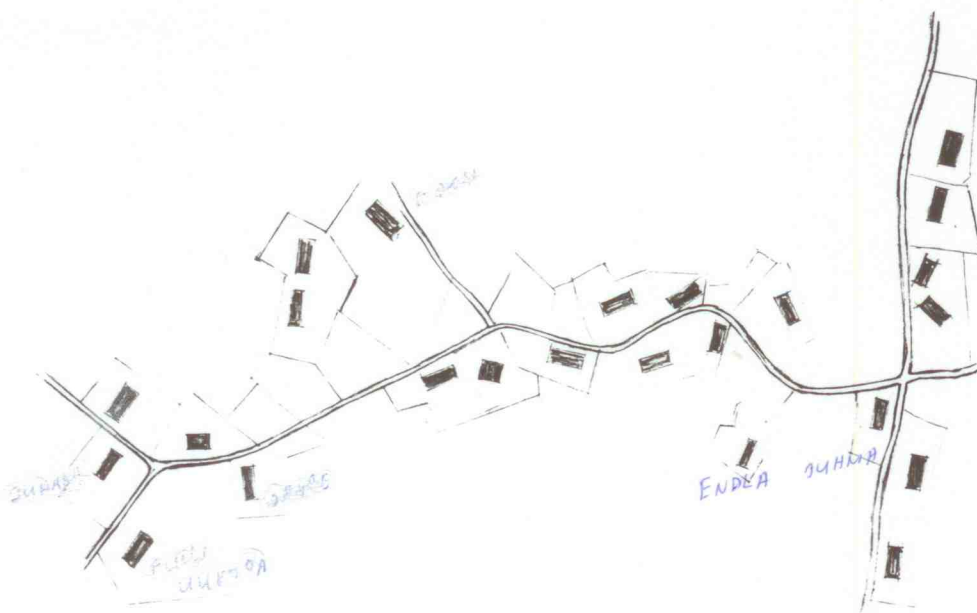
Ajalooliselt kujunes Kihnul välja 6 küla . 16. sajandil märgitud Metsaküla sulas hilisema arengu käigus teistesse. Nõukogude perioodil kustutati nimekirjast Turu- ja Mõisaküla ning liideti teistega.Mõisaküla jaotati kaheks osaks, mille vahel asub mets. 7 majapidamist, mis asuvad Lemsiküla pool metsa ja kasutavad Lemsikülaga ühist teed, liideti sellega. Ülejäänud osa liideti Säärekülaga. Ka Turuküla jaotus metsaga kaheks. Suurem osa sellest -19 majapidamist liideti Rootsikülaga ja ülejäänud 8 majapidamist Linakülaga. Nii on tänasel Kihnul 4 küla: Lemsi-, Lina-, Rootsi- ja Sääreküla. Kõiki neid võib kõigepealt iseloomustada kui põllumajanduslikke elukülasid.

Asulate nimestik seisuga 1. jaanuar 1994.a.

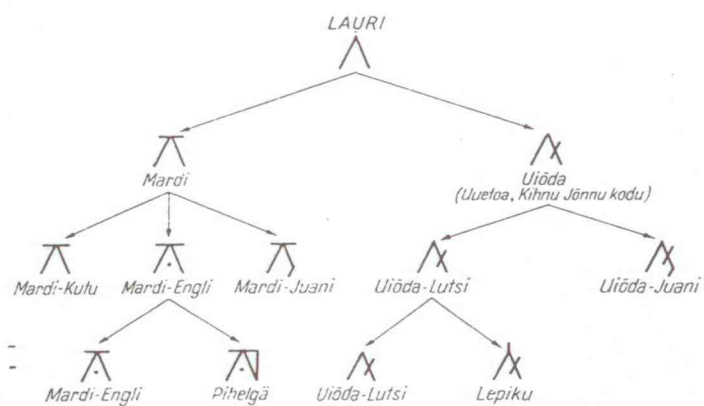
Tabel 1.

Asula nimi	Majapidamiste arv	Neist rohkem kui aasta puuduvad	Kohal olevate elanike arv	Neist ajutiselt kohal olevad
Linaküla	61	-	146	-
Lemsi küla	65	-	170	3
Rootsiküla	50	1	114	-
Sääreküla	64	-	140	-
Kokku	240	1	570	3

5.1. Lemsiküla asub saare idaosas, kaugus vallamajast 2,5 km. Külas asus kalurikolhoosi "Pärnu Kalur" osakonna keskus ja selle peamised tootmishooned. Tähtsamad

Kihnu sumbküla näidis. Lemsi küla elutsoon.

Ühe Kihnu peremärgirühma kujunemine

objektid on siin sadam, mille lähem iseloomustus on toodud punktis 8. Üheks olulisemaks objektiks vallale on ka sadamaga vahetult külgnev elektrijõujaam. Samas asuvad kunagise kolhoosi töökodade hoone, suitsutsehh ja külmhoone. Veidi lõunapool, omaette tootmishoonete grupis asuvad sigala, endine veisefarmi hoone, mille üks osa on rakendatud tööle meiereina.

Küla mõlemad osad kujutavad endast oma plaanilt nõrgalt sumbja struktuuriga moodustisi. Kihnulikku eripära on säilinud minimaalselt.

Lemsi küla on ainuke küla, kus elanike arv on olnud suhteliselt stabiilne (150-170 el.). Elanike osakaal vallarahvastikust on 28 %. Rahvastiku struktuuris on alaealisi 25%, tööelisi 54 % (neist nooremas tööeas 16-18 aastased 23 %) ja pensioniealisi 22 %.

Lemsi küla on selgelt saare tootmiskeskus, mille edaspidinegi areng sellisena peaks ka jätkuma.

5.2. Linaküla asub saare lääneosas ja keskel. Küla on kujunenud saare haldus- ja kultuurikeskuseks. Siin asuvad vallamaja koos sidejaoskonnaga, haigla, politsei, koolimaja, koduloomuuseum, rahvamaja, raamatukogu ja spordiväljakuga ning kirik. Samuti paiknevad siin saare mõlemad kauplused.

Läänekaldaga paralleelselt kulgeva külavahetee äärne hoonestus pakub huvitavat miljööpilti ja on väärt säilitamist. Kunagine looklev rannaäärne tee on kahelt poolt ebaühtlaselt äärestatud talumajadega, mis upuvad roheline. Kogu see külaosa kujutab endast sumbkülailmelist tänavküla. Suurimaks ohuks miljöo hävimisele on uusehitus, mis kontrastselt lõikuks kujunenud struktuuri.

Vallamaja ümbruses paiknev hoonestus on paljus (kauplus, haigla) suhteliselt uus ning spetsiifiline Kihnu küla ilme on kadumas. Enamik kultuuriobjekte asub tegelikult hajali endisse Turukülla ning majakani suunduva tee ääres.

Linaküla idaosas vastu kaitsemetsa asuva risttee ümbrus on samuti kaotanud oma esialgse sumbküla ilme juba enne sõda ehitatud kahekorruselise nn. "Kihnu pilvelõhkuja" tõttu. Praegu asub selles "Kurase" kauplus ja baar.

Külas elab 146 inimest. Rahvaarv on küll võrreldes 1959.aastaga vähenenud kuid viimasel ajal (alates 1984.a. tänaseni) jälle suurenenud ja moodustab ca 24 % valla elanikkonnast. Rahvastiku struktuuris on 17 % alaealisi, 55 % tööelisi (neist 22 % nooremas tööeas) ja 28 % pensioniealisi.

5.3. Rootsiküla asub saare lõunaosas, kaugus vallamajast ja sadamast on 5 km. Külas asuvad majakas ja ilmajaam. Saare idakaldal, küla põhjaosas asub selgelt sumbküla meenutav hoonetekogum, lõunapoolne osa on kujunenud ridakülana. Ka Rootsiküla väärib kaitsmist miljöökülana.

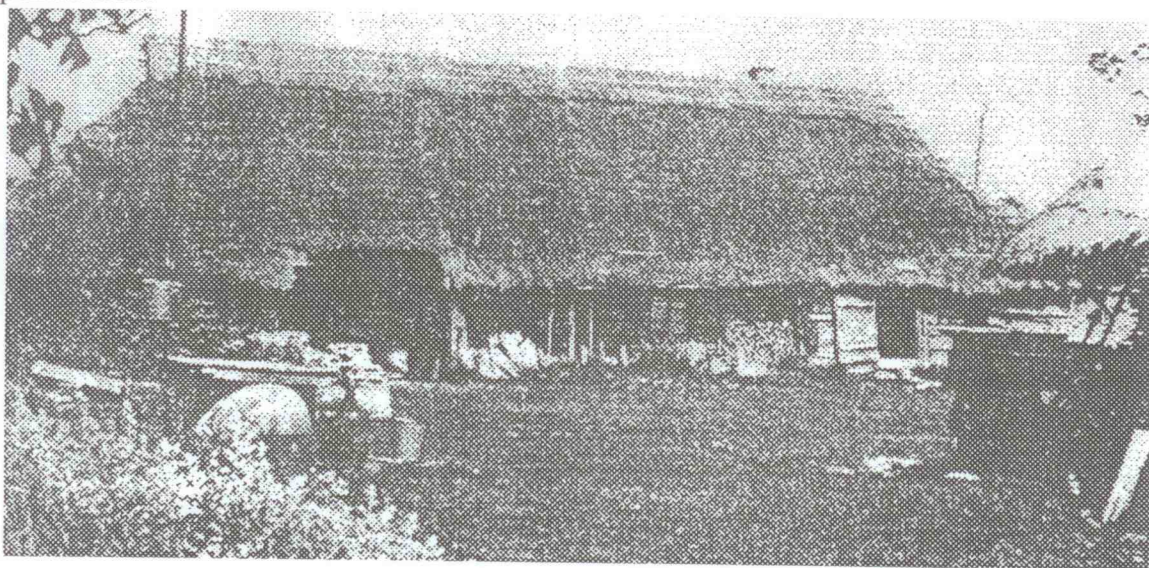
Küla elanikkond on pidevalt vähenenud, siiski moodustab see 20 % kogu valla rahvastikust. Külas elab 114 inimest. Rahvastiku struktuuris on 22 % alaealisi, 50 % tööelisi (neist 17 % nooremas tööeas) ja 28 % pensioniealised. Küla on selgeilmeline eluküla.

- 5.4. Sääreküla** asub saare põhjaosas. Külas asub lennuväli ja -jaam. Sääreküla on ainuke Kihnu küladest, mis paikneb osaliselt rannakaitsetsoonis, ta on põhiliselt eluküla.

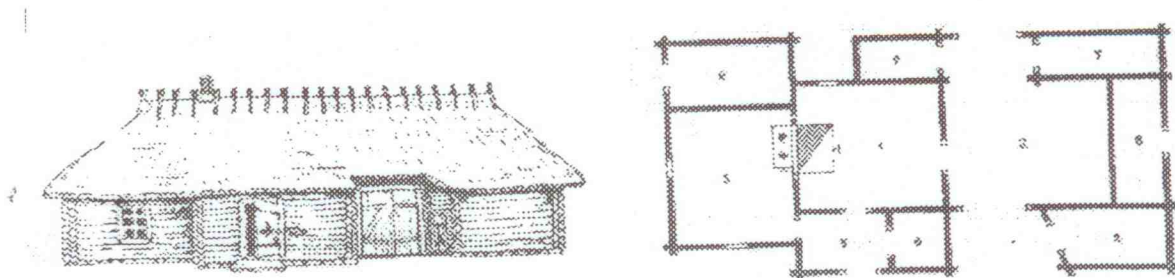
Külas elab 140 inimest ja rahvaarv on pidevalt vähenenud moodustades 24 % valla elanikkonnast. Rahvastiku struktuuris on 18 % alaealisi, 51 % tööelisi (neist 17 % nooremas tööeas) ja 31 % pensioniealisi.

- 5.5. Hooned. Elamud.** Kõige vanemaks elamutüübiks saarel (nagu kogu Eestis) on olnud rehielamu. Kõrvuti sellega kuulus igasse majapidamisse rida kõrvalhooneid. Üldse hämmastas saare külastajaid möödunud sajandil ja käesoleva saj. algul taluhoonete rohkus. Veel sajandivahetusel kasutati palju ka suvekööke.

Kõige avaram ja kesksem ehitis oli aga Kihnus rehielamu. Läänud sal. lõpul ja käesoleva algul oli Kihnus kasutusel paljuruumiline rehielamu, mida iseloomustasid mitmesugused väikesed külgruumid. Väikeloomalaudad paiknesid rehealuse esiküljel ja otsas. Kambrite kõrvale ehitati otsesissekäiguga ait. Enamikul rehielamutel oli ruumideliigendus omane nn. Lõuna-Eesti rehielamu tüübile, kus rehetuba ja rehealune on ühekõrgused ja -laiused või rehetuba ainult väheke kõrgem, kuna põhjaeesti rehielamut iseloomustab kõrgem rehekast. Pere eluruumid olid rehetoa otsas olevad kambrid. Rehetuba kasutati sügisel vilja kuivatamiseks ja rehealust vilja peksmiseks.

Kihnu õu ja rehielamu. Lina küla Maruse talu. 1960.a.

Kihnu rehielamu eestvaade ja põhiplaan. 1-rehetuba, 2-rehealune, 3 ja 9 kamber, 5-esik, 6-sahver, 8-laut.

Rehielamuid praktiliselt säilinud ei ole, on ainult ümberehitusi. Valdavalt on Kihnu hoonestus uuem ja võtnud palju omaks üldistest Eestis levinud maaehituse suundadest. Suur osa majadest on värvitud. Ometi on mõningates detailides säilinud kihnu omapära. Kõige enam annab küladele kihnulikku ilmet taluõuede plaan ja õuede omavaheline asetus, mis loob meeldiva ja romantilise miljöö.

Viimastel aastatel on ehitatud ka Kihnu miljöösse vähesobivaid või sobimatuid hooned nagu 8-korteriline sektiioonelamu sadama piirkonnas ja mõned paviljon-tüüpi ehitised, millised on ehitatud kergseintega ega pea sooja. Tihti kohtab ühekordseid aknaid, mittedulguvaid uksi, soojustamata kortereid. Kauplus, haigla ja ilmselt mõned muud hooned ehitati välja elektriküttele. Ka vallamajas aitavad sooja hoida elektriradiaatorid.

Täna on saarel 8731 m² elamispinda 240 pere tarbeks. Keskmiselt teeb see 15,32 m² igale inimesele. Suur osa sellest vajab korrastamist, remonti ja renoveerimist, eriti soojustamist.

6. ELANIKKOND.

Kihnu on Pärnumaa valdadest territooriumilt kõige väiksem (16,4 km²) ja kõige väiksemate asulate arvuga (4 küla). Ka asula keskmine suurus (4 km²) on viis korda väiksem maakonna keskmisest näitajast (20 km²). Asulate arvuga 100 km² kohta (24) ületab vald maakonna keskmise taseme (5) peaaegu viiekordselt. Asulate keskmine elanike arv (138) on peaaegu võrdne maakonna sama näitajaga (139).

Rahvastiku tihedus- 32 in/km² -ületab maakonna vastava näitaja- 7 in/km² -4,5, korda ja kuulub tihedamate hulka kogu Eestis.

Elanike arv Kihnu valla külates

Tabel 2.

Elanike arv rahvaloenduse andmeil						
Jrk.nr	Küla	1959	1970	1979	1989	Saldo
1.	Lemsi küla	158	198	201	162	4
2.	Linaküla	208	201	152	142	-66
3.	Rootsiküla	193	179	145	138	-77
4.	Sääreküla	202	193	166	138	-64
	Kokku	761	771	664	558	-215

Kihnu saare rahvastiku rändesaldo ja loomulik iive.

Tabel 3.

	saabus	lahkus	sündis	suri	saldo
1985	3	12	3	4	-10
1987	16	29	14	9	-8
1988	23	12	6	14	3
1989	17	19	7	10	-5
1990	18	22	3	5	-6
Kokku	77	94	33	42	-26

Nagu näha on negatiivne nii rände- kui ka loomuliku iibe saldo. Saare elanike arv on langenud 1959.a.-st alates 28,3 %. Vaid 1988.a. on olnud positiivse saldoga kuna saarele naases 23 elanikku. Ka muudatused rahvastiku struktuuris ei ole soodsad. Suures ülekaalus on saarel naised- 55,7 %, vaid tööeliste osakaal on viimastel aastatel tõusnud.

Elanikkonna struktuur 1989.a. ja 1993.a.

Tabel 4.

elanike arv		vanuseline struktuur						sooline struktuur			
		tööjõueelne i		tööiga		pensionärid		mehed		naised	
aasta	kokku	arv	%	arv	%	arv	%	arv	%	arv	%
1989	558	115	20,6	293	52,5	150	26,9	253	45,3	305	54,7
1993	546	96	17,6	298	54,6	152	27,8	242	44,3	304	55,7

Meeste osakaal suurenes. Nii oli see 1984.a. 42,4 %, 1987.a. 43,8 % ja 1989.a. 45,3% kuid on viimastel aastatel jälle langenud. Naiste ülekaalu rahvastikus kujundab peamiselt pensionäride grupp, milles meeste arv on pidevalt vähenenud. Meespensionäride osakaal 1984.a. oli 20,2 %, 1987.a. 19,2 % ja 1989.a. ainult 18,7 %. Kahjuks puuduvad vastavad andmed hilisema aja kohta. Meespensionäride arvu vähenemise peamiseks põhjuseks peetakse rasket tööd merel.

Muutused tööelsete grupis (0-15 aastat) olid vaadeldaval ajavahemikul paremad. 1984.a. oli meeste osakaal nimetatud grupis 48,8 %, 1987.a. aga 56,0 % ja 1989.a. isegi 57,4 %. Ka 16-29 a. vanuste elanike grupis oli ülekaal meestel, 1989.a. - 54,9 %. 1984.a. oli selles grupis meeste ja naiste osakaal peaaegu võrdne -49,5 % mehi ja

50,5 % naisi. Ka vanema tööea grupis oli väike meeste ülekaal. Kuna viimaste aastate kohta puuduvad täpsemad andmed, saab väita vaid meeste osakaalu üldist langust, positiivse tööealise elanikkonna osatähtsuse tõusu, tõsist langust tööealiste grupis ja pensioniealist osakaalu tõusu.

1991.a. töötas Kihnu tööjõulisest elanikkonnast (293 in.) kalurikolhoosis "Pärnu Kalur" 161 inimest, s.o. 55 %. Paljud saare elanikest töötasid ka mandril. Samuti leidsid paljud rakendust saare teenindavates ettevõtetes. Seega võib arvata, et töölerakendatus oli igati normaalne.

1993.a. andmetel töötas Kihnu ettevõtetes ca 150 inimest 298-st tööealisest. S.o. ca 50 %, ülejäänud said elatist juhutöödest ja isiklikest majapidamistest.

6.1. Rahvakultuur. Tänu omapärasele ajaloolisele taustale, mis on tingitud saare eraldatusest ja looduslikest tingimustest on Kihnul säilinud rohkesti rahvakultuurilisi traditsioone. Uute elamute põhiplaanis on säilinud vana rehetare elemente- kambrid, tuba ja rehala, milles küll reht enam ei peksta. Seetõttu paigutatakse sinna loomad. Rehalat eraldab eluruumidest põikkoridor, vahelik. Tuba ja kambrid on elamiseks.

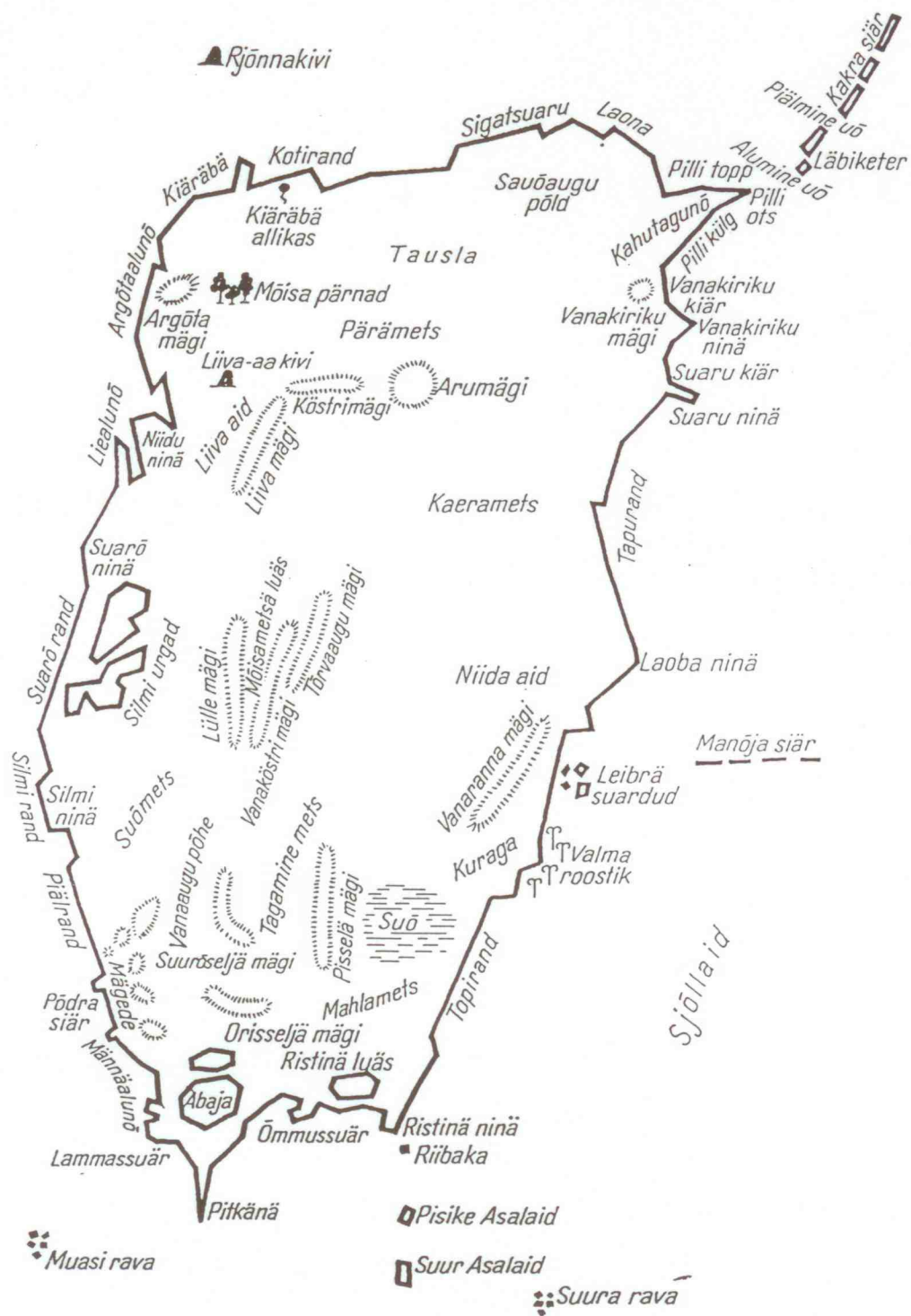
Tugevasti on säilinud meeste ja naistevaheline tööjaotus. Kihnu mees on seotud meretöödega, ta on kalur (hülgekütt) ja meremees. Varem veeti purjekatega linnadesse raudkive, tänaseks on peategevusalaks kalapüük. Naised seevastu on ikka tegelenud põllutöödega, millest mehed vähe osa on võtnud. Seevastu on hästi tuntud Kihnu naiste käsitööd. Säilinud on rahvaseelikute kandmine ka igapäevase töö juures. Seelikud on pikitriibulised, domineerivad sinised ja punased triibud. Need kootakse vana tava kohaselt ise. Peamiselt talvekuudel kootakse pea igas peres rohkesti seelikuid ning sukki, sokke, kindaid, kampsuneid ja salle. Kõik need on varustatud Kihnu mustritega. Pole haruldane, et Kihnu naine koob midagi isegi poes käies.

Visalt on peetud kinni vanadest pulmakommetest. Tavakohaselt ehitakse noorik värvirikasse kostüümi, jagatakse veimi jne. Mõnikord saadab kombetalitusi ka regivärsiline rahvalaul. Omavahelisel jutuajamisel kõlab enamasti kihnu murrak.

Ennemalt kasutati oma asjade märkimiseks peremärke, mis lõigati, põletati või värviti pere esemetele. Samuti õmmeldi neid värvilise lõngaga riideesemetele.

7. ETTEVÕTLUS.

7.1. Ettevõtluse tase. Töötajate rakendatus. Alates 1980-ndate lõpust on Kihnu saarel hakanud arenema uusettevõtlus. Osa tollal rajatud ettevõtetest on jõudnud juba laguneda (näiteks masinaühistu "Talu").

Kihnu kohanimesid kodu-uurija Theodor Saare andmetel

Seisuga 1. märts oli ettevõttere registri andmeil Kihnus registreeritud 17 subjekti. Enamus neist struktuuridest töötab nii või teisiti. Riiulifirmasid praktiliselt ei eksisteeri. Ettevõtete arvu poolest elanike kohta ei jää Kihnu (ca 1 ettevõtte 32 elaniku kohta) alla ei Eesti keskmisele ega ka Pärnumaa keskmisele (üks ettevõtte iga 30 elaniku kohta).

Ettevõtluse tasemega on tihedalt seotud tööpuudus. Ligikaudsete arvutuste põhjal võib tõdeda, et Kihnus on praegu ilma kindla sissetulekuta ligi 150 inimest. See on Kihnu kohta väga suur arv. Suure osa sellest moodustavad koduperenaised, üksikkalurid jt. Ka Kihnus on olemas inimesi kes ei ole huvitatud töötegemisest. Kihnlased, nagu eestlased üldse, ei ole varmad laskmaks kuulutada end töötuks. Ametlikult on registreeritud vaid üks töötu.

- 7.2. Ettevõtete paiknemine.** Vaadeldes majandusobjektide paiknemist Kihnu saarel märkame, et enamus neist paikneb kahel väikesel alal: kas sadamas (Lemsi külas) või saare keskkohas, Linaküla alal. Kolmas piirkond on samuti saare siseosas (Lemsi külas) 1 km sadamast edelasse. Selle ala tähtsus on langenud. Siin paiknevad endised sigalahooned, küün koos jõusöödaveskiga, endine veiste karjalaut ning meierei. Praegu püüab Kihnu Piimaühistu meiereid uuesti käivitada.

Suurtööstust Kihnul traditsioonilises mõttes ei esine. Suurematest objektidest mainime Lemsi külas paiknevaid suitsutamishoonet ("suitsutsehhi"), külmhoonet, õmblustöökoda ning masinatöökoda. Koos sealsamas paikneva diiselelektrijaamaga võime seda ala lugeda kohalikuks tööstuskeskuseks

Heites pilku Kihnu kaardile näeme, et lõviosa majandusobjektidest (sh. teenindus-, kaubandus- ja tööstusettevõtted) paikneb laias laastus saare põhjapoolmikus. Siinne teedevõrk on tihedam ning siin paiknevad sadam ja lennujaam.

Majanduse üldstruktuuri iseloomustab töötajate hõivatus rahvamajandusharude kaupa. Püüame momendi olukorda vaadelda majandusharude lõikes.

- 7.3. Kalapüük.** Traditsiooniliselt on Kihnu saare põhiline sissetulekuallikas kalapüük. Kahjuks vaid väike osa kalapüügisaadustest tulenevast tulust jääb Kihnu saarele. Kapitalistliku maailma rusikareegel on, et toote valmistajale jääb keskeltläbi vaid kolmandik tulust. Ülejäänud saavad endale mitmesugused ülesostjad, vahendajad, hulgilaod ja kaupmehed. Suur osa Kihnu poolt püütud kalast müüakse ära toorainena, mitte aga lõpptootena. Seega märgatavas osas püügimahust saab Kihnu vaid tühise osa tulust, mida võiks saada ise toodet vääristades ja veel parem, isa ka realiseerides. Mis puutub vääriskalast saadavasse tulusse, siis sellest laekub valla eelarvesse ilmselt mitteametlik summa. Olukorra parandamine algab kalasuitsutustsehhi ja külmhoone käikulaskmisega. Edaspidi tuleks pürgida selle poole, et suurem osa saare kalurite poolt püütud kalast vääristatakse kohapeal. Organiseeritud püügi ja kokkuostu korral saaks ka vald temale ette nähtud osa tulust. Praegu tegutseb saarel kaluriühistu "Kihnu" 45 alalise töötajaga, masskala püüti 1993.a. ca 700 tonni.

7.4. Hülgepüük. Hüljeste püüdmine oli Kihnu saarel üks traditsiooniline elatusala. Püüti peamiselt hallhüljest. Käesoleval ajal on hüljeste püük keelatud.

7.5. Põllumajandus. Põlluharimine ja loomakasvatus on Kihnul põlised elatusalad. Hoolimata maade madalast viljakusest on see läbi aegade jätkunud. Samal ajal on pikaajaline maaharimine põldude viljakust tugevasti tõstnud.

Aastal 1938 oli saarel 209 talu, kokku maaga 1699 ha, sellest põllu- ja aiamaad 343 ha. Enne sõda oli talusid 236. Suuruselt jagunesid nad järgnevalt:

*	kuni 10 ha maad	190 talu
*	10 - 20 ha maad	40 talu
*	üle 20 ha maad	5 talu

Kirikul oli 41 ha, sealhulgas 38 ha põllumajanduslikku maad.

Teistel andmetel on 1936.a. maakorralduse nimekirjas 186 maaüksust kokku 1673 ha maaga, 1936-40.a. maakorralduse kohaselt oli enne sõda Kihnul 236 talu. Käesoleval ajal on majapidamisi 240 ja maareformi läbiviimisel tuleb arvestada kõigi õigusjärgsete omanike taotlusi, mida on kokku 380.

Loomi omavaid majapidamisi oli 1. jaanuaril 1994.a. kokku 145, neis peetakse:

*	veiseid	147 s.h. 107 lehma
*	sigu	131
*	lambaid	273
*	hobuseid	10
*	linde	432

1993 .a. oli 240 majapidamise kasutuses 932 ha maad, sellest 225 ha põllumaad (24 %). Külvipinnast oli teravilja all 72 ha, kartuli all 25 ha, söödakultuuri kasvatati 126 ha, sellest valdavalt põldheina - 120 ha ja köögivilja kasvatati kokku 2 ha-l.

Saare arenguperspektiivi silmas pidades on riigi kulul tehtud suured maaparandustööde mahud väga vajalikud. Kui saar hakkab end ise põhiliste toiduainetega kindlustama, siis on need olnud saare jaoks väga soodsalt paigutatud kapitalimahutused. Edaspidised ekspluatatsioonikulud on suhteliselt väikesed.

Saarel on loodud ka piimaühistu piima kokkuostuks. Meierei momendil ei tööta kuid avatakse lähemal ajal. Töötajaid on 4 ja võimsus ca 250 tonni piima aastas. Elanikkond tegeleb ka maitse- ja ravimtaimede korjamisega, mida turustatakse Tallinnaski (kpl. "Bio-Kungla").

7.6. Metsandus. Metsandusest traditsioonilises mõistes Kihnul rääkida ei saa. Metsadel on saarel rohkem kaitseisloom. Lemsu külas asub 80-ndate lõpul rajatud saekaater. Riigimetsadega tegeleb metsavaht.

7.7. Ehitus. Ehitus on saarel, nagu paljudes Eesti ääremaades, praktiliselt seiskunud. Kolhoosiajal eksisteerinud ehitusbrigaad lagunes juba paar aastat tagasi. 1993.a. suuremaid ehitusobjekte oli endise Kurase talu elumaja ümberehitamine kaupluskohvikuks. Ehitajateks olid kohalikud Kihnu noored töömehed. Tööde kvaliteet on eeskujuvääriv.

7.8. Kaubandus. Kaubandus on paari viimase aastaga suure hüppe teinud, nagu kogu Eestis. 1980-ndate keskel valmis saarel selvetüüpi ETKVL-i kauplus. Praegu kuulub see pood Pärnu Majandusühistule. Kaupluses töötab 5 inimest. Kooperatiivkaupluse kõrvale on tekkinud eraomandusse kuuluv pood. Sellega on kihnlastel tekkinud valikuvõimalus. Uus konkurent asub väga heas kohas - Säärekülas, teede ristumiskohas saare keskel. Kauplus kuulub AS-le "Kihnurand" ning kannab nime "Kurase pood", samas asub ka baar. Teine, väiksem pood asub sadamas Lemsi külas, õmblustsehhi ruumides ning tegeleb põhiliselt kihnu käsitöötoodete müügiga. Kauplus kannab nime "Marta pood", omanikuks on Marta Vambola. Kokku on kaupluses 4 töötajat.

7.9. Haridus. Kultuur. Saarel töötab 9.kl. põhikool. Tänase seisuga on seal 42 õpilast. 1980. a. oli 115 õpilast. Paljud lähevad edasi õppima, vaid 1-2 õpilast igast lennust rahulduvad saaduga. Koolimaja on ehitatud 1972.a. ja rahuldab tänaseni. Probleemiks on saali väike kõrgus, mis takistab spordi arendamist (spordisaali saarel ei ole). Õpetajaid on 8. Saarel on ka oma kirik (ap. õigeusk) ja kalmistu.

Kihnu rahvamaja koos külgneva spordiväljakuga on rahvale kogunemiskohaks ja seal viiakse läbi kultuuriüritusi. Varem oli üritusi rohkem, koosviibimisi sagedamini, saart külastasid kutselised teatrid ja külaliskollektiivid. Tänapäeval püüavad Kihnu taidlejad elus hoida ja säilitada kihnu kultuuri ja omapära. Rahvamaja juures tegutseb ka raamatukogu. Asutatud on avatud Kihnu Fond ja muuseum.

7.10. Tervishoid. Kihnu haigla põhiülesandeks on esmaabi, vältimatu abi ja üldarstliku abi andmine vajajaile. Haiglas töötab arst, velsker, 4 sanitari ja kokk. Ambulatoorseid külastusi on päevas ca 25. Voodikohti on 5-6. Hoonet köetakse elektriga, soojaapidavus on väike.

7.11. Teised teenindusettevõtted. Elutarbeline teeninduse võrk ei ole piisavalt välja arenenud - ei ole majapidamismasinade remonti, õmblejat, villavahetust, põllumajandussaaduste kokkuostu jne. Saarel on Pärnu Hoiupanga Filiaal 430 hoiustajaga, tegevusse astub taas õmblustsehh.

7.12. Turism. Grupiturismi väljasõite on saarele korraldatud aastaid. Selline puhkuse viis on tekitanud saarele kahju kuna paljud turistid on käitunud ebakorrektelt, rikkunud korda ning risustanud ja kahjustanud loodust.

Viimastel aastatel on turistidega hakatud tegelema organiseeritult. Turistide teenindamisega tegelevad AS "Kihnurand" ning AS "Kyne". Tutvustatud on saare vaatamisväärsusi viies rahvast kohale veoautodega, organiseeritud giiditeenistust ja mitmesuguste suveniiride, eriti käsitööesemete müüki. Suvel on turistidel võimalik ööbida hotellis "Rock-City". Suurenenud on välituristide, iseäranis jahtidega saabujate hulk.

8. OMANDISUHTED.

Omandisuhted on üks põhilisi faktoreid mis takistab saare edasist arengut. Nende lahendamist on takistanud nii reformide aeglus kui ka olukorra kohalikud iseärasused. Omandisuhted on segased nii maa kui ka hoonete osas. Puuduvad korralikud algdokumendid, märgatav osa hoonetest on ametlikult vormistamata.

Talude kruntimine lõpetati Kihnus 1939 aastal. 1940 aastal toimunud nõukoguliku maareformiga alustati talude laialijagamist. Maa igavese kasutamise lepingu allakirjutamisega pidi maarahvas loobuma omandusõigusest maale. Kohe selle järgi korraldati kogu põllumajanduslik tootmine ümber. Saarelt lahkus umbes 300 kihnlast, neist on tagasi tulnud 30. Praegu on saarel 240 majapidamist, talusid ei ole, on vaid eraloomapidajad, 577-st kihnlasest elab kohapeal olenevalt aastaajast 300 kuni 400.

Enamus õigusjärgsetest omanikest või nende järeltulijatest taotleb oma osa tagastamist. Nendest 45 elab välismaal, kellest teadaolevalt vaid üks lepi kompensatsiooniga. Välismaal elavad kihnlased pretendeerivad umbes 200 ha maale. Täpseid andmeid selle kohta, missugused on kohapealsete kihnlaste taotlused ja mis moodi need jaotuvad polnud võimalik saada.

Maakorraldaja andmetel on juba ca 10 % taotlustest välja mõõdetud. Maale pretendeerivad kõik, nii õigusjärgsed omanikud, uued heausksed maakasutajad, pärimisõigusega ja pärimisõiguseta noored jne. Üks 12 ha talu tuleks jagada 12 pärija vahel, nii et igaüks saaks oma hingemaa. Möödunud sajandist, kui talusid hakati kruntima, pärines aga üks tähtis põhimõte: talu, kui majandusüksust ei tohi laiali jagada. Pärijatele maksti nendele kuuluv osa välja rahas, loomadega, kaasavaraga jne. Talu pidi tooma tulu. Väikeste maatükkide puhul pole see võimalik, erikulutused kasvavad, pole võimalik rakendada sobilikke mitmeväljasüsteeme jne. Sel põhjusel lõpetati siilumaade pidamine, samal põhjusel tuleb lõpetada ka kolhoosikorrast pärineva hingemaade süsteemi toetamine. Seda ei tule teha vägivaldselt ega suvalise jagamise teel, pärast omandisuhete esialgset korraldamist panevad omandisuhted ja vaba turumajandus kõige rentaabliima majapidamise ise paika. Eriti kui edaspidi on oodata maa- ja rendimaksu kasvu.

Üheks konfliktsemaks omandusprobleemiks on Apostelliku Õigeusu Kiriku maade kuuluvus ja kasutamine. Probleemil on poliitiline tagapõhi. Kinnistus on sissekanne:

apostelliku õigeusu kirikumaa omanikuks kinnitati 12. märtsil 1935 Eesti-Vene rahulepingu artikli XI alusel Eesti Vabariik. Kuna Venemaa ja selle kiriku pead Tartu Rahu ei tunnista, siis ei jää muud üle kui suhtuda kirikumaa omanduse vaidlustamisse kui katsesse saada seda võõra riigi mõjuvõimu alla. Kiriku kasutusse (või omandusse) peaks jääma pühakojade alune krunt ja surnuaed. Ülejäänud peab jääma Eesti Vabariigi või kohaliku omavalitsuse omandusse. Viimane kasutaks seda puuduva maa kompenseerimiseks. Niisugust maad on 29,67 ha. Boniteedilt on see parim maa, mis Kihnu saarel on leida.

Teiseks palju konflikte põhjustavaks probleemiks on segadus algdokumentidega, mille põhjal saaks maad hakata tagasi mõõtma. Riigiarhiivis on olemas originaalkalka 1936. aastast mõõdus 1 :2000, millele on peale kantud varasemast ajast pärinevalt kaardilt siilupõldude jaotus ning talude kruntimispiirid 1936. aasta seisuga. 1940. aastal tehtud muudatused on esialgsele originaalile peale kantud, ilma et nende vahel suurt segadust tekiks, sest teostus on eri värvides ja šriftides.

Vaidlusaluste kruntide piiride taastamisel on vähe abi originaalist tehtud koopiate kasutamisel, sest nendel pole võimalik eristada eri värvide ja vahenditega tehtud pealekandeid. Riigiarhiivis on olemas samuti dokumendid apostelliku õigeusu kiriku ja luteri kiriku maade piiridega. Viimasel juhul oli tegemist nn. kõstri ametimaaga.

Kihnu saarel asuv riigimets peaks kuuluma vallale, metskond pole selle saarekesksest hooldamisest ja majandamisest huvitatud, see on määratud ainult saare kaitseks ja saare elanikele kasutamiseks. Senine riigimets jääks valla valdusesse sihtotstarbeliselt metsamaana kaitsemetsa kategoorias koos sellest tulenevate kohustuslike piirangutega.

Lennuväljale eraldatud maade asendamise probleem laheneb ilmselt kompensatsioonide kaudu. Samal ajal on lennuvälja võimalik kasutada heina tegemiseks. Maaprobleemide lahendamiseks Kihnul on lubatud valitsuse määrusega kasutada maade asendamiseks ka kaitsemetsa maad kuni 20 ha ulatuses ja jagada talusid pärijate vahel. Teine asi on, kas see on mõistlik ja otstarbekas.

Omandisuhete väärastumise üheks probleemiks on ka okupatsiooniaastatel sissekasvanud ülalpeetava mentaliteet, mille juurdumine algas sellest ajast mil rahvalt võeti ära võimalus ise oma eluviisi ja ettevõtmisi määrata, võeti ära võimalus olla oma maa ja vara peremees. On täiesti loomulik, et riigi totaalsest haardest pääsemiseks oli kihnlasel kasulik mitte vormistada varalisi suhteid, ehituslubasid, pärandusi jms. lootuses, et sugulaste ja tuttavate ringkantses olles ei tule sellest kunagi probleeme. Uutes tingimustes võivad aga tulla, juhul kui ei võeta ette lähematel aegadel omandiõiguste vormistamist varale, mida inimene on ise ehitanud, ostnud või saanud pärandiks oma vanematelt. Nüüd võib see registreerimata omandus mis, juriidiliselt on omavaliline ehitus, osutada teise isiku või valla maal olevaks. Taolisi olukordi võib esineda päris palju. Maavalitsuse ametnikud igatahes ei mäletanud, et Kihnu elanik oleks küsinud ehitusluba, kuigi ehitatud on märgatav

arv hooneid. Alustada tuleks maaomandi taastamisest, edasi inventeerimisest, see annab inimestele ühe võimaluse omandiõiguse tõestamiseks.

Vald omaltpoolt munitsipaliseerib kõik selle, mida ei suudeta vastavalt seadusandlusele kellegi omandiks tõestada. Isikud, kes elavad nende perele mittekuulavas majas või kasutavad neile mittekuuluvaid hooneid, peavad maksma selle eest vallale või õigusjärgseile omanikele renti. Kui omandussuhted on korrastatud, siis on loodud ka eeldused, majandamiseks ja ressursside kõige ratsionaalsemaks kasutamiseks. Vallale makstav rent tuleb ju kihnlastele kaudselt tagasi, juhul kui nad maksumaksjatena jälgivad kui otstarbekalt nende rahasid kasutatakse.

9. OMAVALITSUS. KORRAKAITSE. PÄÄSTETEENISTUS.

Kihnul on valitud valla volikogu ja moodustatud valla arenguprobleemide komison. Töösse on määratud vallavalitsus, milles leiab tööd koos abitöötajatega 10 inimest.

Avalikku korda hoiab saarel Pärnu Politseiprefektuuri Audru politseijaoskonnale alluv kordnik. Peamiselt tuleb tal tegeleda pisivargustega, suvel valmistavad peavalu sissesõitnud, kes tunnevad end saarel liiga vabalt ja rikuvad korda.

Päästeteenistusel on vahuga toimiv tuletõrjeauto, mille pidev valve aga käesoleval ajal ei ole tagatud. Kuna põlenguid (ka metsatulekahje) tuleb ette igal aastal on vaja päästeteenistuse efektiivsust suurendada. Tuletõrjevee mahutid on olemas karjalauda juures, kooli ja kaupluse mahuti ei pea vett ja seetõttu vajavad remonti. Vett saab veel gradiirist ja lennuvälja tiikidest, millele ligipääs puutub ning merest. Olemas on mootorpump laevade tühjendamiseks. Merepäästeteenistus hetkel puudub.

10. LIKLUSOLUD.TEED.

10.1. Transpordivahendid. Transpordivahendite rohkuse poolest trumpab Kihnu saar mandrimehed igal juhul üle. Praam "Kihnu Jõnn", postilaev "Kajak", hulk suuremaid ja väiksemaid kalapaate, mille arvu ei saanudki teada, 9 veoautot, 48 sõiduauto, 240 mootorratast ja 100 traktorit, millest 95 on eravalduses.

Kuna suur osa sellest on vananenud tehnika, siis pole ime, et selle masinate hulga ekspluateerimine saare rahakotile laastavalt mõjub ning vähe ära teeb ja veel vähem sisse toob. Muu hulgas on olemas üks kombain, autokraana, teehöövel, buldooser, fekaalide vedamise masin, gaasiballoonide vedamise masin ja tuletõrjeauto. Kui kõik saare kitsukese tee peale ära mahutada, siis tuleb iga 50 m peale üks masin. Iga täiskasvanud elaniku kohta tuleb üks mootorsõiduk kuival maal tegutsemiseks.

Talvisel ajal on kasutusel üksikuid jalgrattaid. Võrdluseks: Lapimaal asub Rovaniemi, mis on Soome üks autostunum linn. Seal kasutavad praktiliselt pooled

inimesed linnasiseseks liikumiseks jalgratast, seda ka südatalvel. Kihnu saare kaugused jäävad kõik jalgrattale sobivatesse piiridesse, jalakäijale jäävad paljud vahemaad siiski liiga kaugeks. Mootorsõidukitele sobivateks funktsioonideks oleksid mandriikäigud ja saaresisesed transporditööd. On olnud ettepanek luua saarel regulaarselt toimiv bussiliin. See poleks majanduslikult tasuv. Teise ettepaneku järgi võiks tulevikus mõeldav olla väljakutsete peale töötav takso, milline toimetaks ka väikevedusid. Taoliste vajaduste rahuldamiseks ei pea saarel igapäev oma autot olema. Lisaks on saarel 56 paati.

10.2. Teed. Teid on saarel 21,7 km, sildu pole, on küllalt suur hulk põhiliselt maaparandustööde käigus tehtud truupe. Teedevalitsus on varem andnud raha teede korrashoiuks. Nüüdseks on selge, et teedevalitsusel pole raha omaenda tiitliteede korrashoiuks, rääkimata väikesaare teedest, millised peaksid korras hoitama valla vahenditest. Teede korrashoiuks vajavad nad regulaarset profileerimist selleks soodsatel aegadel ning truubid vajavad üle mõne aasta puhastamist. Külmematel talvedel on rajatud ca 10 km pikkune jäätrass ühenduse pidamiseks Lao rannaga.

10.3. Ühendus mandriga. Kihnu saare tähtsamateks transpordirajatisteks on sadam ja lennuväli. Mõlemad peaksid kuuluma valla omandusse. Kuuluvus on antud hetkel aga veel segane. Ei lennu- ega veeteede amet pole huvitatud nende haldamisest. Korralikuks tegutsemiseks vajab sadam tõsist remonti, lennuväli aga minimaalset korrastust. Sadama remondiks pole kohalikud firmad ja aktsiaseltsid suutelised, see tuleks korda seada riikliku väikesadamate taastamise programmi raames, kaasates kohalikke vahendeid. 1993.a. navigatsioonihooajal külastas Kihnu sadamat 68 välis- ja 92 eesti jahti. Jahtide arvu märgatavat suurenemist võib oodata alles pärast sadama korrastamist ja muuli väljaehitamist. Olemasolev muul on tänu liiga odavale rekonstrueerimisele olnud merele nõrgaks vastaseks. Ehitajad olevat põhjendanud vaiade lühidust sellega, et sügavamale ei saa, paas tuleb vastu. (Paas on Kihnu kohal umbes 85 m sügavusel.)

1994.a. toimub regatt Pärnu-Kihnu-Pärnu ja MM etapp Finn klassi jahtidele. Kihnu on lülitatud turismiketti "Väinamere saared" vahemaal Vormsist Pärnuni, mis on reklaamitud A/S "Miniloots" mereatlas. Eelpooltoodust võib järeldada, et Kihnu sadam on Kihnu saare kõige tähtsam ehitusobjekt (peale juba kavandatud merekaabli), mille valimisest sõltub suurel määral kihnlaste käekäik ja saare sissetulekud.

Kihnu lennuväli on valmis ehitatud 1985. aastal kahesuunalise E kategooria tingimusi rahuldava lennuväljana lennukitele AH-2 ja AH-28. Vastavalt Eesti Lennuameti normidele kuulub Kihnu lennuväli oma mõõtmete poolest 1. klassi ja võib teenendada nii era kui ka üldkasutatavaid lennukeid visuaallennu reeglite alusel (VFR) päevasel ajal. Suur osa nõutavast varustusest on lennuväljal olemas, puuduvad mõned pisiasjad. Igal juhul ei vaja Kihnu lennujaam suuri kapitaalvahetusi, pigem regulaarset korrashoidu ja muru niitmist. Seda ka välismaa lennukite vastuvõtmise korral. Esioluliseks akvandatud III ehitustööde järjekorras

teostamine ei ole ilmselt pakiline, kui ta on üldse vajalik. Tõsisem on lugu lennukiga, milline sõidab Pärnu ja Kihnu vahet. Mere kohal võivad lennata vaid kahe mootoriga lennukid. Lennuameti seisukoht on, et taolised väikesed liinid antakse eralennuliinidele ekspluateerida, küll need selleks sobiva lennutüübi leiavad (maailmas on lai pakkumine). Ainukene häda on, et eraliinid ei sõida kahjumi korral.

Järgnevalt ülevaade vahemaadest, millised tuleb ületada lähtudes Kihnu saarest. Pärnu lennuväljale on linnulennult 41 km, Pärnu sadamasse on laevaga natuke rohkem. Munalau sadamasse on natuke rohkem kui 11 km (ehk umbes neljandik Pärnu matkast). Sealt edasi saab bussiga Pärnusse, millega jõuab kohale poole kiiremini kui laevaga otse. Liu sadamasse on mööda merd ca 20 km, Heinaste sadamasse 34 km, Ruhnu ja Virtsu jäävad 60 km kaugusele ja Kuressaareni on 95 km.

11. TEHNORAJATISED.

11.1. Side. Kihnu saarel on ühendus mandriga nii kaabliga kui raadioga. Saarel on sidejaoskond ja 100 telefoniabonenti. Pärast käimasolevat sideliinide rekonstrueerimist tuleb keskjaamale 50 numbrikohta juurde. Sadamal ja lennujaamal on ULL raadiosidevahendid. Ilmajaamal on oma süsteemid. Sellegipoolest on praktiliselt võimatu Tallinnast Kihnu helistada, sama häda on Kihnu sisese sidega. Liinid on sedavõrd vananenud, et nende olemasolu ei kindlusta enam sidet.

11.2. Elektrivarustus. 1970. aastal ehitati saarele diiselelektrijaam. See on olnud koos kõrge- ja madalpingeliinidega Põhja Kõrgepingevõrkude hooldada, millest viimane pole eriti huvitatud. 1989 tegi vabariigi valitsus otsuse saare ühendamiseks kõrgepingekaabliga. Euroopa Rekonstruktsioonipank on nüüd nõus kaabli paigaldamiseks 9,16 milj. EEK suuruses summas laenu andma.

Diiselelektrijaam (1 blokk 470 hj, 320 kW; 2. blokk 420 hj, 250 kW) töötab 8 töötajaga. Diiselelektrijaam toodab aastas ligi 1 milj. kwh, momendil omahinnaga 1,5 kr/kWh. Momendi hindade (1 t diiselkütust- 3100 EEK) järgi nõuab diiselelektrijaam aastas dotatsiooni 1,3 milj. EEK. Elektrijaamaga on peale otsese õlireostuse ohu teatud probleeme ka veekasutuse alal; tänu suurele jahutusvee tarbimisele (3 t? ööpäevas) on sadama piirkonnas alanenud põhjavee tase, sisse hakkab tungima soolasem vesi mere poolt.

Toodetud el.energiast müüdi 19 % ettevõtetele ja asutustele ning 11 % elanikele. Seda riiklikult kehtestatud hinnaga. Ülejäänud 70 % toodetud el.energiast on läinud kaduma (liinikaod jms.). Omahinnaga arvestades teeb see kogus umbes 1 milj. krooni. Sisuliselt maksis valitsus oma dotatsiooniga kaod kinni, selle asemel, et selle rahaga saare majandust jalgadele aidata.

Momendil (märts 1994.a.) tegeleb RAS "Eesti Energia" Kihnu kaabli projektide lahenduse otsimisega. Nimelt on plaanis tuua saarele mere alt 20 kV - kaabel: see nõuaks ligikaudsete arvestuste alusel 9,16 milj.EEK. Võimalikfinantsallikas võib olla EBRD. Kõige optimistlikumate prognooside järgi võib see juhtuda juba 1994. aasta suve lõpuks.

Tulevikus, peale diiselelektrijaama sulgemist, oleks otstarbekas konserveerida üks diisel. Suureks probleemiks Kihnus on madalpingeliinide seisukord. Elektrikutel on tööd madalpingeliinide korrastamisel. 1957.a.-l paigutatud madalpingepostid nõuavad väljavahetamist. Selleks on vaja ca 1000 posti, mille omahind tuleb 300-350 EEK/post.

11.3. Muud tehnorajatised. Lisaks diiselelektrijaamale tuleb rääkida sellega lahutamatu seotud kütuselaost. Märtsis, 1994 saarel toimunud küsitluse põhjal selgus vastajatel (82) suhteliselt suur huvi (22 vastanut) kütusetankla rajamise vastu saarele. Mingil määral loodetakse antud projekti puhul sõpruskommuni abile Norrast.

Lisaks elektriküttele kulub saarel ca 500 ballooni gaasi aastas, mille kohaleveoks on olemas auto. Energia saamiseks kasutatakse ära ka kuivanud puud.

Vesi saadakse peamiselt salvkaevudest. On ka 4 puurkaevu. Nendest ja puhastusseadmetest-peatükis keskkonnakaitse.

12. KESKKONNAKAITSE.

12.1. Kaitsealused objektid. Looduskaitseobjektidest kuuluvad Kihnu valla alla:

1. Kaitsealana- Sangelaiud pindalaga 9,4 ha . Asuvad ca 6 km Kihnust loodes. Jää on pressinud eriti Suure Maa ümber korralikud kivivallid ja sekka puistanud rändrahn.

2. Rändrahnud- Kassikivi, Kihnu rahvamajast umbes paarsada sammu lõunasse, Piiri talu küüni taga põlluserval paistab Kassikivi, mis meenutab suurt lamavat kassi. Mõõtmelt küll tagasihoidlik- 2,5 x1,2 x1 m, ümbermõõt 5,3 m on kivi seotud rahaaugumuistenditega.

3. Kihnu suurim rändrahn, Liiva-aia (Liiva-aa) kivi asub Linaküla noores männikus. Selle mõõtmed on 4,2 x2,1 x2,3 m, ümbermõõt 9,78 m. Sajandi algul on keegi kihnlane puurinud kivi laele augu kavatsusega kivi õhku lasta. Õnneks sai metsavaht jaole.

4. Puud.Kihnu pärnad 3 tk ümbermõõt 3,7 m, kõrgus18 m.

5. Lemsi küla tamm, ümbermõõt 3,5 m, kõrgus 25 m.

KAITSEALUSED
OBJEKTID

Ajaloomälestisena on kaitse alla võetud Kihnu Jõnni mälestuskivi, mis asub Jõnni kodu - Uuetoa talu juures

Arheoloogiamälestisena on kaitse allavõetud Vanakiriku mäel asuv maa-alune kalmistu.

Arhitektuurimälestisi on kaks. Kihnu ap. õigeusu kirik, mille täpsemad andmed on toodud saare ajaloo ülevaates, ja Laose talu hooned ja õu Lemsi külas.

12.2. Kihnu mets. Pikka aega on olnud kaitsealuse objektina kirjas ka Kihnu mets. Käesoleva ajal on arusaamad selle koha pealt muutunud- metsal on kaitsemetsa funktsioon. Ta kaitseb pinnast erosiooni ja deflatsiooni eest. Metsa hooldamine ja majandamine peavad kindlustama kaitsefunktsioonide püsimise ja metsa pideva uuendamise. Senine kaitstava metsa strateegia, mille järgi oodatakse millal puud ise jalalt maha kukuvad, seda ei võimalda. Uued arusaamad nõuavad ka uut majandusplaani ja raiekava. Teisest küljest on looduskaitseobjekti märk kaitsenud metsa ja see võiks edasi kaitsta metsa turistide ja metsavarguste eest. Mis sest, et sel pole juriidilist katet, psühholoogiline faktor võib olla määravam.

12.3. Tootmispiirkonnad. Keskkonnakaitseliselt kõige problemaatilisemad piirkonnad on sadama ümbrus koos tootmisettevõtetega. Reostusallikateks on kütusehoidla, milline ei vasta nõuetele, diiselelektrijaam, sadamas viibivad laevad, suitsutsehh, töökojad. On võimalik, et suitsutsehhi 200 m sügavune puurauk nr.547, milline suleti ebasanitaarse olukorra tõttu, on kanaliks mille kaudu reostus pääseb põhjavele. Sadamas puudub pilsivete ja fekaalvee vastuvõtt. Sadama puurauk töötab ööpäev läbi, pumbates jahutusvett läbi elektrijaama diiselmootorite jahutussärkide ja külmhoone jahutuskolooni merre. Tagajärjeks on põhjavee sooldumine. Igatahes näitavad veeproovid kloori kõrget kontsentratsiooni, mis on merevee sissetungimise tunnuseks. Esialgu need näitajad ei ületa veel lubatud piire. Omal ajal töötas ka vee korduskasutuse süsteem, nüüd on gradiir pikka aega lagunened. Kui oleks teada saanud pumba tootlikuse, oleks lihtne arvutada aasta jooksul merre voolanud joogivee kvaliteediga vee koguse. Suitsutsehhi ja kahekordse elamu reovesi läheb läbi puhastusseadmete merre. Suitsutsehhi kalapesuvesi läheb otse merre, kuid see on väga väike patt võrreldes sellega, mis tuleneb kütusehoidla kasutamisest. Sadama piirkond vajab puhastusseadmete kompleksi koos pilsivete ja fekaalvee vastuvõtusõlmega.

Teine problemaatiline piirkond on karjalaut ja meierei. Karjalaut ja selle sõnnikuhoidla ei ole just kõige loodushoidlikumalt ehitatud. Ka nüüd, kus laut on mõnda aega tühi olnud ja ära rüüstatud, haiseb see isegi talvisel ajal märgatavalt. Kui piimaühistu hakkab meiereis tööle, siis on edaspidi olukord niisugune, et lauta ei saa ekspluateerida laudana. Vähemalt välisturistid ei osta piima, kui meierei on blokeeritud laudaga. Seetõttu "Pärnu Kalur" ei võiks lauda eest küsida rohkem kui laohoone hinda. Laudast võiks teha juurvilja konserveerimise tsehhi. Siis ei oleks keskkonnakaitsel ja sanitaartenistusel pretensioone.

SADAMA
(TÄUS)

Kolmas problemaatiline piirkond on poolelijäänud maaparanduse objekt. Maa on jäänud täiesti kasutuskõlbmatusse olukorda. See tuleb riigi kulul korda seada.

Peale sadamapiirkonna on veevarustus ja kanalisatsioon ~~ka~~ vallamajad, kauplusel, haiglal ja koolimajal. Fekaalveed veetakse ära paakaautoga.

Kokku töötab neli puurkaevu: nr. 545 Lemsi farmi juures - 115 m, 8-klassilise kooli juures nr. 546 -115 m, sadama juures nr. 548 sügavusega 200 m ja vallamaja taga mille kohta andmed puuduvad. Suitsutsehhi puurkaev nr. 547 sügavusega 200 m on ebasanitaarse olukorra tõttu suletud, seisukord vajab ilmselt kontrolli.

Saarel on oma korrastatud prügi mahapaneku koht. Varasem karjääri põhjas paiknenud prügimägi on likvideeritud ja rekultiveeritud.

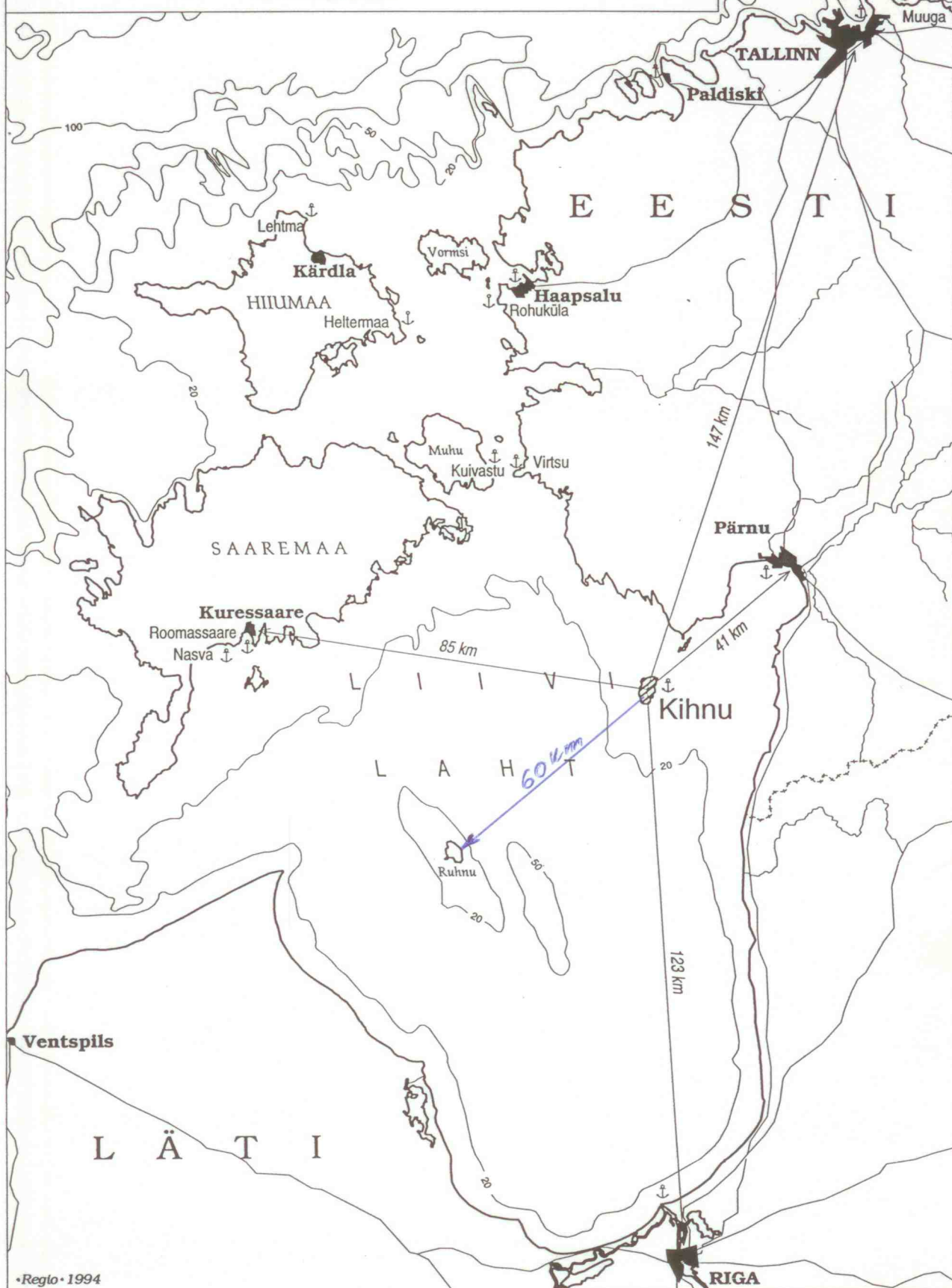
Mere reostusest mõjuvad Kihnu rannavetele Pärnu ja Riia lahte lastavad reoveed. Viimasel ajal on olukord stabiliseerumas. Õhku reostab mingil määral diiselelektrijaam.

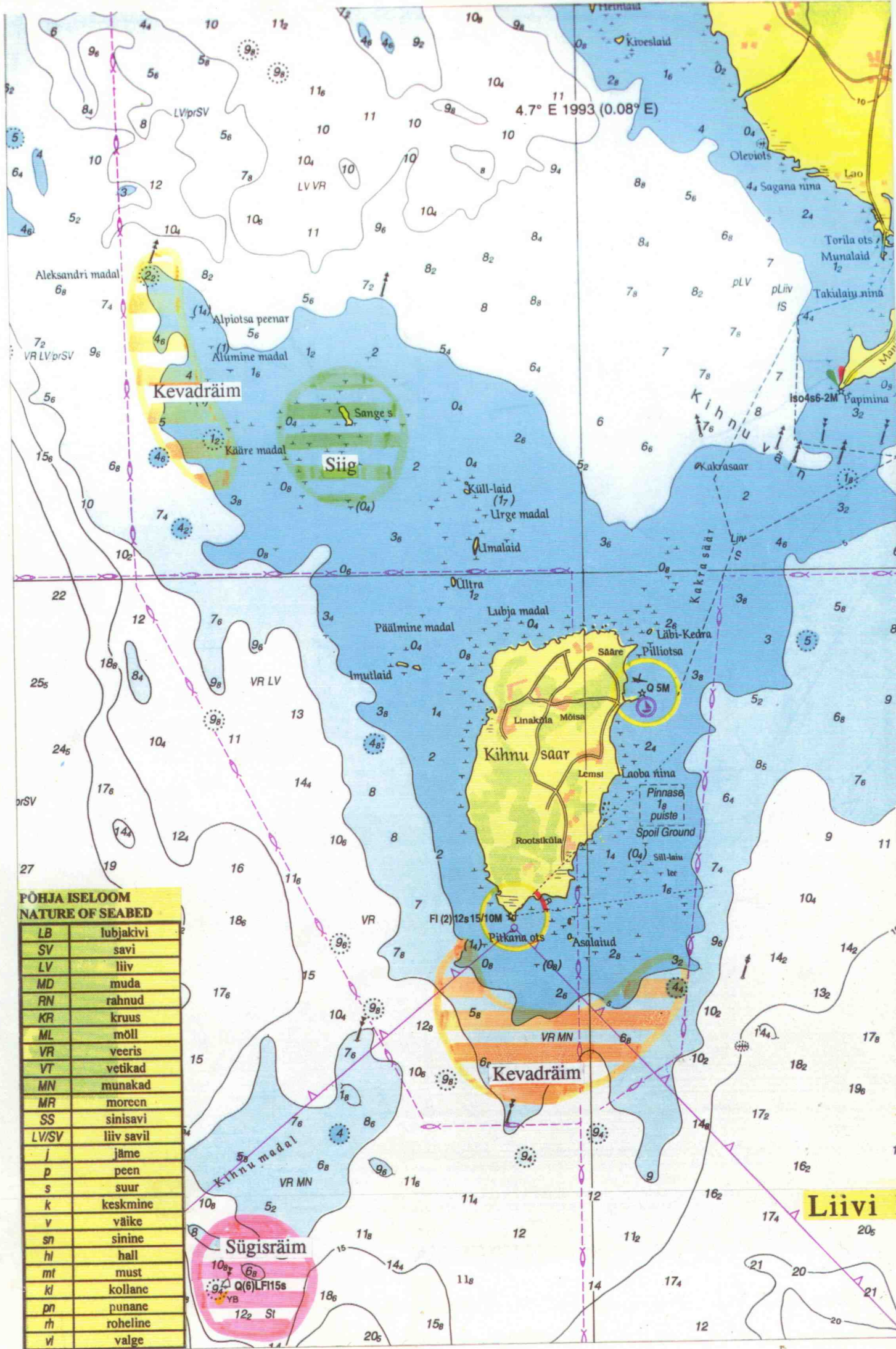
Saare masinapark vajaks hädasti hoolde- ja tankimisjaama. Õlide vahetus ja ämbriga kütuse tassimine jätab loodusesse suure osa oma jääkidest. Samuti tuleks saarelt ära vedada kõikvõimalikud vanarauahunnikud. Saare põldudele ei tohiks lasta raskeid traktoreid, mis koormavad muldi.

KIHNU VALLA ÜLDPLANEERING (ARENGUKAVA)

KIHNU ASEND

M 1 : 1 200 000

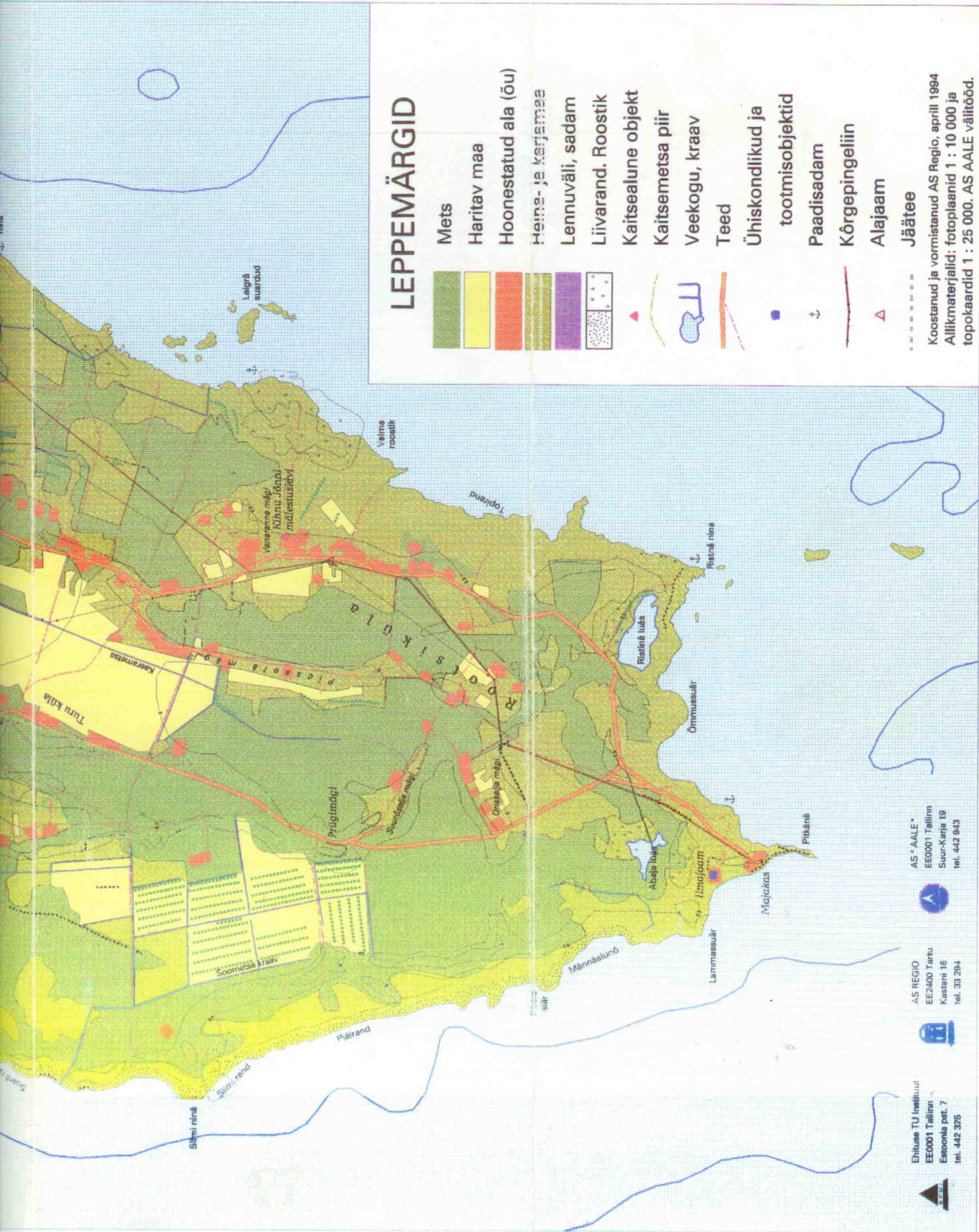

**PÕHJA ISELOOM
NATURE OF SEABED**

LB	lubjakivi
SV	savi
LV	liiv
MD	muda
RN	rahnud
KR	kruus
ML	möll
VR	veeris
VT	vetikad
MN	munakad
MR	moreen
SS	sinisavi
LV/SV	liiv savil
j	jäme
p	peen
s	suur
k	keskmise
v	väike
sn	sinine
hl	hall
mt	must
kl	kollane
pn	punane
rh	roheline
vl	valge

Liivi 1

LEPPEMÄRGID

- Mets
- Haritav maa
- Hoonestatud ala (õu)
- Heine- ja karjamaa
- Lennuväli, sadam
- Liivarand. Roostik
- Kaitsealune objekt
- Kaitsemetsa piir
- Veekogu, kraav
- Teed
- Ühiskondlikud ja tootmisobjektid
- Paadisadam
- Kõrgepingeliin
- Alajaam
- Jäätée

Koostanud ja vormistanud AS Regio, aprill 1994
 Allikmaterjalid: fotoplaanid 1 : 10 000 ja
 topokaardid 1 : 25 000. AS AALE välitööd.

Ehituse TU Instituut
 EE0001 Tallinn
 Estonska pst. 7
 tel. 442 375

AS REGIO
 EE2400 Tartu
 Kastani 16
 tel. 33 294

AS "AALE"
 EE0001 Tallinn
 Suur-Karja 19
 tel. 442 943

KIHNU VALLA ÜLDPLANEERING (ARENGUKAVA)

KIHNU TUGIPLAAN

1 : 20 000

